F 72
1873
875
N-V-X
192

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

კრებული

ლიტერატურო ჟურნალი

გამოიცემის

ჩყოა წლიდამ

1873

მეშვიდე წიგნი

თფილისი
მელიქიშვილის და ამხ. სტამბა
1873

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 17 Сентября 1873 г.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მეშვიდე წიგნის შინაარსი

		გვერ.
I.	— კილოს მიმოქცევა (პლეშჩეევიდან) ლექსი	1.
II.	— ქართული სახალხო პოეზია, გლეხური სიმღერები, ლექსები და ანდაზები შეკრებილი რაფ. ერისთავისაგ ნ	6.
III.	— ეგმონტი, გოტეს ტრაგედია (დასასრული) ნათარგმნი გ. წერეთლისა . .	31.
IV.	— გლეხური სიმღერა (ილ. ჭავჭავაძის შეკრებილთაგანი)	170.
V.	— ჩემ პიროვნობაზე, პოლემიკური სტატია ნ. სკანდელისა	171.

ეროვნული ბიბლიოთეკა
ეროვნული ბიბლიოთეკა

უმთავრესი შეცთომები

1873 წლის „კრებულის“ მეშვიდე წიგნში.

გვერდზედ.	სტრიქ.	დაბეჭდილია.	უნდა იყოს.
120 (კლერხენის სიტყვებში)		რაც მე ის მაქვს.თქვენ ყველას გაკლიათ.	რაც მე მაქვს, ის თქვენ ყველას გაკლიათ.
228	ზევიდამ 6	ეგმონტი მოძულებული	ეგმონტი ასე მოძულებული
131	ზევიდამ 1	შენ მე შენად დასახე	შენ მე შენად დამსახე
134 (კლერ. სიტ.)	4	სიოსა თქვი.	სიოსა. თქვი.
144	ქვევიდამ 5	და 6 აუმართებლობამ	მმართებლობამ
171	ზევიდამ	1 გლოვს ბერდიაი	ბლოვს ბერდიაი

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

კილოს მიმოქცევა

(პლეშჩეევიდამ)

I

ვისაც დაგესწროთ გზაზე ავდარი,
ვინაც ჩვენ შორის აღარ ხართ დღესა,
ყველას გულითადს სალამს გიგზავნი
და მოგილოცავ თან ახალსა წელსა.
დაე სალამი ამ ჩემ მოლოცვით
მქროლე ნიავმა თან წარიტაცოს,—
და თქვენ, წაღებულს ცხოვრების ღელვით,
შორს ქვეყანაში მსწრაფლ მოგიტანოს!

ყველას ვინაც მტრობ უმართლოებას,
ვინც აღუდგები, ჰსცემ ბოროტებას
და მორჩილებით თავს არა უხრი
ჩვეულებრივსა მათ საძაგლებას,—

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ყველას გიგზავნი ამავ სალამსა
და ვისურვი, რომ წელსაც ახალსა
მოეცეს თქვენთვის ძალა ბრძოლისა,
უბედობაშიც სიმხნე სულისა!

II

ზალა გაივსო დღეს კაცებითა...
აქ ყველაფერი სიმდიდრით ელავს!
და ერთმანერთსა აღტაცებითა
ყველა ახალსა წელსა ულოცავს,
რა ზოგიერად, რა ზრდილობითა
და თავ-დაჭერით არიან ამ დროს!
გამოწყულია სულ დრამობითა
სიტყვა, მიმოხრა ამ მოლოცვის დროს!

რა საუცხოვო და რა ნაზია
აქ ყოფა-ქცევა და საუბარი:
არც ერთს აქ მყოფსა არ უკადრია
ფიცხი მიმოხრა, ან ხმა მაღალი!...

უცებ იქუხა ბალის მუზიკამ,
ლაპარაკისა ხმა აღარ ისმის;

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ოჰ, რა მეწყინა!... არ დამაცალა
ყურის-დაგდება ბრძნულ მუსაიფის.

თორემ დილამდის ლმობიერებით
სულ ვისმენდი აქ ამათ ყბედობას
მაზედ, თუ როგორ წახდა ზნეობით
ახალ-გაზდობა ამ ჩვენს დროებას.

აი მოხუცი, თეთრ თმით შემკული,
რა გულ-მხურვალედ დარდობს იმასა,
რომ: „ყმაწვილები გარდარეულან,
„არ აფასებენ... ჩინსა და ჯვარსა!

„რაც წმინდა არის და მშვენიერი,
„ყველას ისინი ლაფითა სვრიან;
„და ჩვენ მეტადრე მას უნდა ესწუხდეთ,
„რომ ისინი ზნით წამხდარ არიან.

„ყველა მათგანი ჩემობს გრაკხობას,
„იგონებს გლეხის უბედურებას
„და კანონითა დედა-მიწაზედ
„გლეხებსაც ჩვენებრს აძლევს უფლებას!“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ოქროს პირი აქვს უთუოდ ამ კაცს!
სიხარულითა გული მიფეთქავს,
როს მაგონდება, რომ მრთელ წელიწადს
უნდა ეუყურო ამგვარ საუბარს.

III

არ დაიეიწყო, რომ ვალი გადევს
მისი, ვინც ობლად, ღარიბად არი,
ეისც გაჭირების უღელი აწევს,
ვინც მწუხარეა, მჭლე და ფერ-მკრთალი!
არ დაიეიწყო, რომ ზეცამ მსგავსი
მოგცათ ორიეეს ,წმინდა უფლება
მაზედ, რითაც არს ეს დღე ძვირფასი,
რაც არს ამ სოფლის კმაყოფილება!

არ დაიეიწყო ის მოწამებიც,
ეისაც გეირგვინი ეკლის დაადგეს,
როცა ისინი ხალხს გზას უკელევდნენ—
რომ აღორძნდესო, ახალ გზას დაჰდგეს!
და ნუ გშურს, ძმაო, რომ შენს სახლშინა

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

კილოს მიმოქცევა

დაქანცულებსა წმინდა ბრძოლითა
ტანჯვის მალამო, ღელვის დროს ბინა
მისცე ერთგულის, ძმურის ხვევნითა!

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ქართული სახალხო პოეზია

(გლეხური სიმღერეები, ძველი მესტვირული ლექსები
და მდაბიური ანდაზეები.)

ამ უკანასკნელ დროში, ზოგიერთთა პირთა განიძრახეს დიახ სასარგებლო და ჩვენთვის სასიამოვნო აზრი: ძველებური მდაბიური სიმღერეების, ლექსების და ანდაზების შეკრება, რომელნიც გლეხებმა და სხვათა მრავალთა ჯერჯეროობით ზეპირათ იციან და წერილით კი არსად გვევულვება.—ყოველი მოყვარული მშობლის დედა-ენისა და ქართულის ლიტერატურისა უნდა დაეჩქაროს და იმეცადინეოს შეკრებისათვის ესე გვართა, ვიდრე იგინი, ჯერ კიდენ, სრულებით არ დავიწყებია ხალხსა.

ილია ჭავჭავაძემ გვიჩვენა რაოდენიმე ნიმუში გლეხების სიმღერეებისა და პ. უმიკაშვილი კი ამზადებს ცალკე გამოსაცემათ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მისგან შეგროვებულს ძველს სიმღერეებს და ჩვენც მოუთმენლათ მოველითა ამ გამოცემას.

ურიგო არ იქნება, რომ სიმღერეების შემკრებელთ ითავონ შეგროვება: ზღაპრებისაც, მესტვირული ლექსებისა, ანდაზეებისა, გამოცანეებისა და სხვათა ამ გვართა, რადგან მათში ხშირათ გამოსჭვირს ბევრი მოსწრებული სიტყვა და აზრი, კეთილშობილური გრძნობა და ჩვეულება ხალხისა; ისმის მათში ნამდვილი ქართული ენის ბრუნვა და მიმოხვრა და, დასასრულ, ზოგიერთი მათგანი დაგვემსახურებიან ისტორიულ მასალებათაც...

ჩემის მხრით წარუდგენ მკითხველებს შემდეგთა შეგროვებულთა ჩემმიერ ძველებურს სახალხო ლექსებს, სიმღერეებს და ანდაზეებს და ალაგ-ალაგ დავრთავ, აღსახსნელადაც, განმარტებასა, თუ როდის და რა შემთხვევაში იხმარებიან ზოგიერთნი მათგანნი:

ეროვნული ბიბლიოთეკა

I

„ქალო ანაო, ბანაო,
ხელ-პირი დაგებანაო,
შენი ხელ-პირის ნაბანი
ავჭალას ჩამომდგარაო,
სამი ავჭალა ავსილა,
მეოთხეს გადამდგარაო,
შიგ დიაკვანი დამხვჩვალა
საბრალო დედის ერთაო,
გალმა ეძებენ ნავითა,
გამოლმა ოქროს კავითა,
იპოვეს, გამოიტანეს,
პირი ამსოდა შლამითა,
ქოჩორი ჩალა-ბულითა...
იმისი დედა მარიამ
შელებულიყო შავითა,
წინ ქალი შემოეყარა:
„დედავ სად მიხვალ შავითა?“
— „ნეტავი არა მკითხვავდე,
შვილი მომიკლეს დანითა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ანძაზედ ჩამომიკიდეს,
მაყურებინეს თვალითა!...“

I

შვილი ამბობს სიზმარს და დედა კი უხსნის.

(იავ-ნანის ხმაზედ.)

შვილი. „ალვის-ხე წამოქცეულა, დედავ, რაჲ, რაო?“
დედა. — „ის ხომ შენი ტანი არის, ვაჲ შენს დედასაო!..“
შვილი. „შტოები ჩამოსცვივნია, დედავ, რაჲ, რაო?“
დედა. — „ის ხომ შენი მკლავები, ვაჲ შენს დედასაო!..“
შვილი. „ორი მტრედი შამოფრენილა, დედავ, რაჲ, რაო?
დედა.— „ის ხომ შენი თვალები, ვაჲ შენს დედასაო!..“
შვილი. „ერთი ჩიტიც მიფრინავდა, დედავ, რაჲ, რაო?“
დედა.— „ის ხომ შენი სული არის, ვაჲ შენს დედასაო!..“
შვილი. „წყალს კიდობანი მოჰქონდა, დედავ, რაჲ, რაო“
დედა.— „ის ხომ შენი კუბო არის, ვაჲ შენს დედასაო!..“

III

„ბალჩაშია გადვიხედე, ქალი ენახე მწოლიარე,
თავით ედგა თეთრი ვაშლი, ფერხთით უფრო მსხმოიარე.“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

IV

„მინდორშია თეთრი ქვაო, ავწიე და არ ამყვაო,
ქალო შენი სიყვარული, საცა წაველ, თან წამყვაო.“

V

„ჰეეროო, ჰეეროო, ჩიკრიკო და მწყეროო!
ჩიკრიკისა მთაზედა,
გველი იწვა ქვაზედ,
მიველ ტყავი აეხადე,
შიგ აბაზი ვიპოვე,
წაველ დედას ვახარე,
დედაძ კვერი დამიკრა,
მამამ ტყეში წაილო,
იმან გვრიტი მოიგვარა,
გვრიტმა კვერცხი დამიდო,
ამიგორდა, ჩამიგორდა,
ხუცის ცოლთან მიმიგორდა,
ხუცის ცოლი შინ არ იყო,
კარს უკანა ფურსა სწველდა,
ფურმა წიხლი გაიქნია,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჯამ-ჭურჭელი დაუმტვრია,
პატარძალი გაგულისდა,
ცხრა ყმაწვილი აატირა,
თითო ვაშლი დაურიგა,
ისევ თვითონ დააჩუმა.“

VI

(იგივე ლიქსი სხვა ნაირათ.)

„ერთი მე ვკარ, ერთი ჩემმა დობილმა,
დობილს თვალი გაჰვარდა,
ქალათაში ჩავარდა,
წაველ დედას ვახარე, (?!)
დედამ კვერი დამიკრა,
მამამ ტყეში წაილო,
იმან გვრიტი მომგვარა,
გვრიტმა კვერცხი დამიდო,
ავაგორე, ჩავაგორე,
ხუცის ცოლთან მივაგორე,
ხუცის ცოლი შინ არ იყო,
კარებს უკან თავს იბანდა,
ერთი ასეთი გ.....ია,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცხრა ბორბალი დააბრუნა,
ჯამ-ჭურჭელი დაამტვრია,
ყმაწვილები დააღვიძა.“

VII

(იგივე ლექსი სხვა ნაირათ.)

აგრე, აგრე მთაზედა,
გველი იწვა ქვაზედა,
მიველ ტყავი გავხადე,
შიგ აბაზი ვიპოვე,
წაველ დედას ვახარე“..... და სხვანი.

(ბოლო ისეთი, როგოც სხვების.)

VIII

(მშობიარეს დაუსხდებიან ქალები და უმღერენ)

«მზე შინაო, მზე შინაო, მზევ შინ შემოდიო!..
მზე დაწვა და მთვარე შობა, მზევ შინ შემოდიო!..
იაგუნდის მარანშია, მზევ შინ შემოდიო!...
ვაჟის მამა შინ არ არის, მძევ შინ შემოდიო!..
ქალაქს არის აკვინისათვის, მზევ შინ შემოდიო!..
აკვნის იარაღისათვის, მზევ შინ შემოდიო!..“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

IX

(უქმე დღეს სოფლის ქალები იმღერიან, ტაშს უკვრენ და ბანს მოსძახიან; ერთი კი მათგანი დაუვლის, ცეკვავს და თან ამბობს ამ ლექსს:)

„ლე, ლე, ლეკურ-კაბა!
დედამ კაბა შამიკერა, დარაია ხრიალაო,
წითელი ქობა მოავლო, ბუზმენტები წკრიალაო...
აბა მაზლო შამომხედე, როგორ მადგა ტანშიაო?..“
—„ღმერთმა შენცა შეგარცხვინა, შენი კაბის არშიაო!..“
„გავკარ ხელი, გავიხადე, ჩავდე ზანდუკჩაშიაო,
ნაპერწკალი ჩაჰყოლოდა სახელ აზღუტაშიაო,
მეორე დღეს ამოვიღე, ფერფლი მეცა თვალშიაო,
დავჯექ და ბევრი ვიტირე, არ გამოველ კარშიაო!..“

X

(ამ გვარათვე სოფლის ქალებისგან ტაშის კვრა, ხოლო სხვები არ იმღერიან, მარტო მოცეკვარის მეტი, რომელიც დაუვლის და ამ სიტყვებს დასძახის:)

„ზეცას ვიყავ, ზეცა ვნახე,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვარსკლავებსა დაეძრახე...
მთვარემ კაცი მომიგზავნა:
„აქ იყავ და არა მნახე?..“
„—შენმა მზემ, არ მეცალა:
ყმაწვილის ქუდსა ეკერავდი,—
შიგნით უელებდი არშიას,
გარედგან ოქრო-მკერდამდი...“

XI

„ეო, მეო, ძმაო დემეტრეო,
წმინდის გიორგის კარები, როგორ გააღეო?..
—„ხელი შევყავ, ვაჯაყჯაყე, კლიტე გავტეხეო,
მღვდელმა კარებზე მომასწრო, თოფი დამცა მეო,
სისხლიანი ახალუხი კარს უკანა ძეო,
ადე, დაო, და გარეცხე, ლობეს მიჰფინეო,
ბანზედ ქოჩორი ჰფენია, ადი, აკრიფეო“...

XII

(სოფლის ქალები ორ კერძოთ გაიყოფიან: ერთი პირი ცალმხარეს დადგება და მეორე პირი — მეორე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მხარეს, მათ პირდაპირ და დაიწყებენ სიმღერას, ასე
რომ, ჯერ რომ ერთი მხარე იტყვის სიმღერით ლექსს,
თან სკუპით წინ წაიწევენ და მეორე მხარე რომ პა-
სუხს ეტყვის იმნაირათვე, პირველნი უკან დაიწევენ
იმ დროს. — ხელი ხელთ კი აქვთ ჩავლებული იმ
დროს ქალებს ერთმანერთის-თვის.)

პირველი მხარე.

„ა ნიშანი, მოგვე ქალი, გ ულ ას გარდამაო

მეორე მხარე.

— „არც მოგცემთ და არ ვიკადრებთ, თ ამ ა რ კარგა
გვყავო!...

პირველი

„მეძროხის ცოლათ მინდოდა, გულას გარდამაო!...

მეორე

— „მეძროხე ~~ნუხვიანია~~, თამარ კარგა გვყავო!...

„მემცხვარის ცოლათ მინდოდა, და სხვ.

— „მეცხვარე ~~კურკლიანი~~ და სხვ.

„მელორის ცოლათ მინდოდა,

— „მელორე ~~ტილიანია~~,

«მებატის ცოლათ მინდოდა,

— „მებატე ~~სკინტლიანია~~,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„მამე თორემ მოვიტაცებ,
—„ვერც მოხვალ და ვერც ხელს ახლებ,
„ნიშანი მოგვიტანია,
—„არ გვინდა შენი ნიშანი,
„ასის თუმნის ფარჩა არის,
—„არც შაურის ძონძებია,
„ზანდუხჩაში ნაღებია,
—„სანახევზე ნაგდებია,
„შენი ქალი—თაროს თაგვი,
—„შენი ვაჟი—მუხის კუნძი,
„ხახვის ფოჩი, მოგიჩოჩდი,
—„მოველი და მოვიტაცე,
(აქ მისცვივიან და ქალს წაართმევენ მეორე მხარეს.)

XIII

„მე აქედგან ვერა გხედამ ველი მიფარებს წინარე,
შენისა სურვილისაგან დაბნედილივარ მძინარე,
აურვილმან ასე გამხადა, წამოველ ველარ ვიარე,
ეს ჩემი თავი მოგიკვდა, მოკითხვა დაგიგვიანე;
აქედამ ვერა გხედავ ნისლისა და ბურისაგან,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კაცი შემიჯერებია, ქალო, შენის კითხვისაგან....
შენ უჩემოთ როგორა სძლებ, მიკვირს შენი გულისაგან?
მოძულებას არ მოველი შენის კარგის თავისაგან;—
მომიძულებ? კარგათ მყვანდე, მე მჭირს ჩემი ბედისაგან,
ავათა ვარ, მოდი მნახე, თან წამალი მომიტანე,
თუ რომ მოვკვდე, დამიტირე, ცხარე ცრემლი დამაყარე,
შენი ქოჩრის ნაგლეჯები, დამწვარ გულზედ დამაყარე,
სამარის კარს მიმიტანე, მუჭით მიწა მომაყარე....

XIV

„ირემო მთასა მყვირალო, ვინ ჩამოგაგდო ბარათა?
— „ჩემი მეულლე მომიკვდა, დავიარები ცალათა...“

XV

„ეო, მეო, ქალო-ქალთა მზეო,
შენი ძმების ლხენასა,
წისქვილს ჩამომყეო,
წისქვილს უკან ჭალა არის,
ჭალას უკან — ტყეო,
ფური მგელმა შამიჭამა,
ხბო იძახის: „ბეო!...“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

XVI

„ა, ქალო მძივი, რა მძივი, სათმეურისა მინაო...“
— „არ მინდა, შენი ჭირიმე, მიჯავრდებიან შინაო:
ქმარი მცემს, მაზლი მაგინებს, მული მილესამს დანას,
თუ დედამთილმაც შამიტყო, გამოშასალმებს ყველასა...“
„ა, ქალო, ვაშლი, რა ვაშლი,
უბეს ნადები, ნასეტყვი...
ამალამ შენთან წამოვალ,
—გულის ჭირიმე, რას მეტყვი?....“

XVII

„ქალი წავიდა წყალზედ, თან გავადევნე თვალია,
აავსო კოკა, კუტალი, შიგ გაუყარა თმანია,
მიდის და მიდუდუნებდა: „ღმერთო მომიკალ ქმარია!
არ დამიგრიხა საბელი, მიწყდება გიშრის თმანია...“

XVIII

„ნავქნა, რა უყო თავსაო, მერმე პატარა ქმარსაო,
არ შაუძლიან შენახვა, არც დამანებებს თავსაო...“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

XIX

„აი მთაზედა, თოვლიანზედა,
ია დავთე'ე, ვარდი მოსულა,
ია კოჭამდის, ვარდი მუხლამდის.
სიძე სიმამრი ტყეს ნადირობდნენ,
სიმამრმა სტყორცნა სიძე კი მოკლა...“
— შვილო თამარო,
როგორ მოგივალ?
— ქმარი მოგიკალ!...“

XX

„ქალო, ქალო შავ თვალაო,
ბიჭმა შამოგითვალაო;
ან მამე ჩემი დანაო,
ან წამიყვანე თანაო.“

XXI

„ესე წიგნი ჭრელიაო,
შენთვის მომიწერიაო,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გენაცვალე ნუ გამიშვებ,
სიყვარული ძნელიაო...“

XXII

„ადგილზედ ფეტვი დამებნა, ვინ აჰკრეფს წიწილის მეტი?—
მე და შენსა სიყვარულსა რა გაჰყრის სიკვდილის მეტი?

XXIII

„ქალ-პატარძალი ტიროდა ქართლისა შუა გზასაო,
დავყარე წვრილი შვილები, ვერ გამოვასხი ზღვასაო,
იმისი სული კრულია, რა ქალიც ენდოს ქმარსაო:
კოხტასა, ამპარტავანსა, აზნაურისა ყმასაო;
წუხელის ლაშქრით მომიხტა, შუა ღამისა ხანსაო,
შორიდამ შამამიძახა: „რათ არ გამილებ კარსაო?..“
—ავდექ, ავანთე სანთელი, მივარღი გვერდის კარსაო,
ოქროსა სკამი დაუდგი,—დაბრძანდი ღმრთისა მადლსაო..
—„მე, „ღვთისი, ღვთისი„ რა ვიცი, თათრულათ მოგჭრი თავსაო!..“
ავდექ და გამოვიპარე, ამ უგზო-უკვლო, გზასაო...“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

XXIV

„ქალო თამარო, მინდორს გეძინა,
ზედ რა გეხურა? — „ზარი, ზარბაბი...“
„მოველ აგზადე, სამი გაკოცე,
სამმა კოცნამა ფერი გიცვალა,
ფერმა ნაცვალმა წიგნი დაწერა...
ახ, ვის მისწერა?“ — „დავით მეფესა.“
„რითი დაწერა?“ — „ბროლის თითითა.“
„შიგ რა ჩაწერა?“ — „დიბა, ატლასი...“
„რითი გაგზავნა?“ — „ნიავ-ქარითა.“
„რით წაიკითხა?“ — „სისხლ.ის ცრემლითა!..“

XXV

„მე ზემოდალმე წამოველ,
გადმოვყე ქორ.ს ქროლასა,
აქ უარესსა მაკესწარ
რძალ-დედამთილის ბრძოლასა:
უფროსი რძალი დედამთილს
თავსა უგლიდა კერასა,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

უნ ცროსი რძალი იძახის:
„ღმერთი გაგიწყრათ ყველასა!...“

XXVI

„კურდღელმა თქვა: „ჩიქვში ვზივარ, ვერვინ მოვა ჩემზედაო,
შავიხედე სერზედაო, ბატონი ზის ცხენზედაო,
წინ მეძებრები მოუძღვის დაგეშილი ჩემზედაო,
ერთმა წუწკმა მეძებარმა კბილი გამკრა გვერდზედაო,
გამწიეს და გამომწიეს, ჩამომკიდეს ცხენზედაო,
მზვარეულებს მიმაბარეს, „კარგათ შაწვით ცეცხლზედაო.“
იმ მამაძაღლს მზვარეულებს, რა ყოფა აქვთ ჩემზედაო..
ცალი გვერდი ცეცხლმა დამწო, ცალი ერბოს ცხებამაო
ამარიგეს, ჩამარიგეს წვრილ-წვრილ ლამბაქებზედაო,
ხორცი ხორცათ შემიჭამეს, ძვლებს იმტვრევენ ცერზედაო.“

XXVII

(შემოვიდა გლეხის ქორწილში ერთი მოხუმარი კაცი, ღვინო მიაგებეს და უთხრეს: „აბა დემეტრე ერთი დაილოცე!..“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დემეტრემ აილო ყანწი ხელში და მოჰყვა:)

„ეო, მეო, კაწალხეო,
წინ მინდორი, უკან ტყეო.
მოურავი ადღეგრძელოს, ნაცვალს მე დიდი დღეო,
გზირი, რაღა ჩანჩალაა, იმის ცოლს კი შ...ეო! (თუ ვაკოცეო?)

XXVIII

— „აბა, დემეტრე, ერთი გამოცანა თქვი.

„ბატონი ხარ!

— „გამოცანას მოგახსენებ, დიდი არაფერიაო; ზოგგან წითელ, ზოგან ყვითელ, ზოგგან ჩალისფერიაო.“

— ეგ ხომ ხალიჩაა, შვილო? ჰკითხა ერთმა გლეხთაგან: „აბა სხვა თქვი, რომ ვერ გავიგოთ.

— „ვიტყვი, მომე ქალაქი, თუ ვერ გაიგო.

— მომიცია.

— „მაშ ყური მიგდე.

„ეს რა არის, მასრა არის,
მასრას უკან კასრა არის,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კასრას უკან კალოა,
კალოს უკან კვიცია,
კალო მოჭედილია,
კვიცი გაკრეჭილია...“

— „აბა, გამოიცან.

— არ ვიცი.

„ მოდი ქალაქო ჩემთანა, ხელი არვის აქვს შენთანა, სანთელ-საკმელი ღვთის წინა, ავლადიდება ჩემ წინა, წაიქცა ფურცელი, ლეკებს გაუსკდა მუცელი.... დიამც იყოს: მთვარე...

XXIX

— აბა ახლა ზღაპარი თქვი.

— „ბატონი ხარ.

„იყო და არა იყო რა,—ღვთის უკეთესი რა იქნებოდა,—იყო ერთი გუთნის-დედა...ხოდაბუნი ჰქონდა მოსახნავი, ადგა და წაიღო სახნის-საკვეთი, წყალზედ, დასალბობათ, რომ მეორე დღეს კარგა ვხნავო...

(აქ დემეტრე დიდხანს გაჩუმდა)

ეროვნული ბიბლიოთეკა

— მერე?—ჰკითხეს აქეთ-იქიდგან.

— „მოიცათ, ჯერ დალბეს და!...

— რკინას, რა დაალბობს?.. ე, ოჯახ დაქცეული, რას არ მოიგონებს?!..

— გათავდა?..

—„გათავდა...“ ელასა, მელასა, ჭიქა მკიდია ყელასა, მთქმელსა და გამგონებელსა, ძილი გაამოსთ ყველასა...“

XXX

(მესტვირულები.)

„დაუკარ, ჩემო ქამანჩავ, დაუკარ ტკბილსა ხმაზედა!..
იმერეთისა მთაზედა, ქალი ვიპოვნე ქვაზედა,
ამოვეკარ ტკიპივითა, ბიჭი შევქენ გვრიტივითა,
მენახირეს მივაბარე, არ მომიკლა სიცივითა,
უშობელსა წიხლი ეკრა, გაეხეთქა ტიკივითა,
ტიკი-ტიკათ გამომდგა, პოლორჭიკი —საკრავათა...“

XXXI

„ერეკლემ ხმალი აიღო საქრისტიანოს გულისდა,
ერეკლეს ქართველთ ბატონსა, ღვთით ხმალიც აულიაო,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ქართლი შეყარა, ქალაქი თავი-თავს მოუყარაო,
გააღო ფანჯარავები, წიგნებიც გადუშლიაო,
დიდის ჯარების თაობა ერეკლეს აუღიაო,
ერეკლემ ხერხებ იგონა, ჯერ არვის შაუტყვიაო,
რკინის ააგო ურმები, ზარბაზნებ დაუწყვიაო,
საცა დიდ-დიდი წყლებია, ხიდებიც გადუდვიაო,
წერაქვებიც ხომ აუღივ, სამი კლდეც გადუჭრიაო,
ქურთის მოსთხარეს ქალაქი, ხაზინაც წაულიაო,
მანდით წაღებულ ხაზინა თელავში დაუწყვიაო,
კოხტა *) მორბოდა ბელადი, ნეტა რას შაუშლიაო?
ერეკლემ შემოუძახა: „რა თავი აგიგდიაო?...
შენისთანა გულხადარა კაცად არ ჩამიგდიაო!..“
ხმალი შამოჰკრა ერეკლემ, თავი წინ გადუგდიაო,
თოფიც უჭირამს სიათა, ჯერაც არ დაუცლიაო...
იქ ახალციხეს .მიუხდა, თათრებს რა შაუძლიანო,
ციხე გატეხეს ახალი, ძე ალარ გაუშვიაო,
იმდენი ხმლითაც არ ხოცეს, რაც რომ წყალს დაუ-
ხჩვიაო,
სამოცდა სამი თათარი ჩინჩხილში გადუყრიაო..

---

*) კოხტა—სახელი ლეკთა მოწინავე ბელადისა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თვალიც უჭირავს ქვეყანას კოხიო *) გაირჯებაო,
დიდის ბატონის ჯარშიდა, წინ ვერვინ წაუდგებაო,
ბატონის თვალი სწყალობდა, ბატონს არ მოუკვდებაო,
ნაკუდა ქუიძეს შვილი, რა კანჯარივით ხტებაო,
შვიდი დაკაფა ხმალ და ხმალ, რიგი ხანჯალზედ დგებაო..

—

ემაგის მოშაირენი დავზდილვართ ლორებშიგაო,
ორნივე ძმანი ტყვეთა ვართ მისრეთის ქალაქშიგაო,
წირვა-ლოცვა ჩვენც გვიყვარდა სიონის საყდრებშიგაო,
ახლა ჩვენც მოსვლას ვაპირებთ, მანდ თავის ადგილშიგაო,
გიორგის ხელში ვაკოცოთ, ერეკლეს მუხლებშიდაო...

—

ერეკლე ბატონისშვილი ტანად დაბალი ყმაია,
ტანთ ჯაჭვ აცვია ფეთქაი, შესახედავათ მზეარსო,
მხართ შუბი აძა დარაზმა წარევდა თათრის ჯარშია,
ასი ცხენს წაალებინა, ასიც კარავში წახვია,

---

*) კოხიო — სახელი თუშისა, გვარად ყოფილა ბოგ-ბლიაშვილი, წოვის თემისა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შიგნიდგან გულიც რკინა აქვს, გარედგან სალიკლდე არსა, აგრე დაქცევს ციხესა, როგორც ფუტური ხე არსა...“

—

(ეს მისტვირული ლექსები სიტყვითი სიტყვით, გაუსწორებლივ, დავსწერე მესტვირისაგან 1852 წელში; ამ უკანასკნელს თითქოს ბოლო აკლიაო, მაგრამ, მეტი არც მესტვირემ იცოდა.—სამიოდე საზანდრული ლექსი კიდევა მაქვს შემდეგისათვის).

XXXII

(ძველებური ანდაზები)

მოჩქარეს მოუგვიანდეს.

*

გინდა მგელს შეუჭამია, გინდა მგლისფერს ძაღლსა.

*

ვინც ღამე ხნა, ისიც მოკვდა.

*

ქალსა დედა გაუშინჯე, სამოსელსა—ნაწიბური.

*

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჭინჭრის ადგილს ჭინჭარი ამოვა.

*

ყველა ქვეყნათა რიგდება და ცოლ-ქმრობა ზეცასაო.

*

შეხეთქებული ჭირისუფალი მალე გადაიგლოვს.

*

მანამ ხმალი მოვიდოდა, ენამ თავი მოსჭრაო.

*

დილის ლუკმა ცოლის მზითევს სჯობიაო.

*

სისხლი სისხლით არ დაიბანება.

*

მკვდარს ლომს ცოცხალი ძაღლი სჯობია.

*

გაუთლელი სჯობს ალმასი გათლილსა ფირუზანასა.

*

ასი დამკარ და ერთი მართალი მათქმევინე.

*

კაცმა ჭირი მალა, ჭირმა თავი არ დამალა.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

*

ბუმბულს მანამ ქარი არ შეუბერავს, თავის თავი მძიმე ჰგონია.

*

— „ობოლო, ვის მოჰკლამო?—ვინც გამზარდაო.

*

ვერიდებოდი ღობლოსა, დამიხვდა მინდვრის ბოლოსა.

*

კაცი კაცის მტერია, ძალი კი ერთგული.“

*

იქნება, ჩვენმა მაგალითმა სხვანიც გამოიწვიოს ამ ვარიანტავე შრომისათვის, და სამუდამოთ არ დაუკარგოს ჩვენს ლიტერატურას ძველებური სახალხო ლექსების ნიმუშები... ღმერთმა ინებოს!

რაფიელ ერისთავი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ჩემ პიროვნობაზე

„მნათობი,“ 1872, №№ 10, 11 და 12 სტატია: „საწყალი კუდაბზიკა!“ („კრებულ-დროება“ და იმ„ი ყვინჩილაობა.)

„კრებულის“ სტატიას „მნათობზე“ („კრებული“ 1872 № 12) მთლათ ერთიანათ გაუცოფიანებია ამ ჟურნალის კრიტიკოსი, უფ. ანტ. ფურცელაძე, რომელიც დღეს სამაგიეროთ „კრებულ-დროებას“ ბრაზიან პასუხს აძლევს. ეს პასუხი ბევრი მხრით შესანიშნავია ჩვენი მწერლობის და მკითხველი საზოგადოებისთვის, და — „მნათობი“ რომ არ ჩამკვდარიყო — ჩვენ იმას იქნება უმეტეს ყურადღებასაც ვათხოვებდით. მაგრამ დღეს ეს ჟურნალი მოისპო. მისი კრიტიკოსი აცხადებს, რომ დღეის იქით მე თქვენზე ხმას არ ამოვიღეფო. ამის გამოისობით ვერც ჩვენ ვისარ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გებლებთ იმ ძვირფასი შეცთომებით, ბაიყუ-
'მაობით და აზრის სილარიბით, რომელსაც
ჩვენ ამ უბედური ჟურნალის უკანასკნელი
წიგნი და უკანასკნელი სტატია წარმოგვიდ-
გენს.—ჩვენს მწერლობაში ეხლა ჩინებული
მოდა შემოდის. გამობრძანდება ვინმე, გა-
მოთქვამს მკითხველის წინ ასიოდე სისულე-
ლეს და ცილის'წამებას, ოინურათ ჩასახავს
მკითხველის გულში თავისი მოწინააღმდეგის
შესახებ ეჭვს ან დაუნდობლობას, და მერმე
უცბათ შეძვრება თავის სოროში, იმ სიტყვე-
ბით, რომ „დღეისიკ'ით რაც უნდა სწეროთ
მე ხმას აღარ ამოვიღეფო.“ ვითომ და სათ-
ქმელი კი ბევრი მაქვსო, მაგრამ არ მინდა,
ლაპარაკი არ ღირსო. ასე მოგვექცა ჩვენ უფ.
ბ. ღოლობერიძე, ასე გვექცევა უფ. ანტ. ფურ-
ცელაძეც. ვიმეორებთ, ეს ძლიერ ოსტატური
ოინია, რომლის შემწეობით იმედ-დაკარგუ-
ლი და დამარცხებული ვითომ-მწერალი
გაქცევის და თავის-შველის ბილიკს იმზა-
დებს და შინაურებთან იმის თქმასაც ახერ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ხებს, რომ არ ვისურვე, თორემ ჩემს წინააღმდეგს დედა-მიწის პირთან გავასწორებდიო. ჩვენში უწინ, როცა საზოგადოებაში და ხალხში გმირობა დაკარგული არ იყო, ამას სიმხთალეს და დედაბრობას უძახოდენ. დღეს რა სახელი ჰქვია ამას? ამბობენ, ამას ეხლა თავდაკავებას, სიფრთხილეს, ზომიერებას უძახიანო. სახელს რომ თავი დავანებოთ, აქ შენიშვნის ღირსი ისიც იქნება, რომ ამ გვარი საქციელი ცხადათ გვიჩვენებს, რომ ამისთანა ვითომ-მწერლებს პოლემიკა და მწერლობა პიროვან, კერძოობით საქმეთ მიაჩნიათ, და მის წაყვანის დროს ისინი მარტო თავის საკუთარ სახელზე და პიროვნობაზე ჰფიქრობენ. თორემ იმათთვის მათი აზრი, მიმართულება, საქმე და მიზანი პიროვნობაზე მაღლა რომ იდგეს, ასე ადვილათ ბრძოლას თავს როდი დაანებებდენ და მოწინააღმდეგეს მაედანს როდი დაუცლიდენ. ვინც თავის საქმეს, აზრს, მიმართულებას და მიზანს მართლა ერთგულათ ემსახურება, ვისაც თავისი აზრი საზოგადოებისთვის სასარგებ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლოთ მიაჩნია, ის თავის პიროვან სიამოვ-
ნებას ან ესიამოვნებას ყურადღებას როდი
მიაქცევს, ის იბრძვის, მოქმედებს, სწერს, ლა-
პაროკობს სანამ მისი მიმართულება გაიმარ-
ჯვებს, ან სანამ ის მთლათ ერთიანათ არ და-
მარცხდება, ისე, რომ განძრევის სალავათი
აღარ ჰქონდეს. ის მოწინააღმდეგეს „ან მოჰკ-
ლავს, ან შეაკვდება.“

მაგრამ ეს ჩვენი ვითომ-მწერლები სხვა მო-
დას დასდგომიან. იმათ ბრძოლა და ნამდვილი
დავა სალაზათო ჯირითობათ გადუქცევიათ.
გამოხტება ამ ნაირი მოჯირითე, ერთ-ორ
ჯირითს ისვრის, ცხენს. გაახტენს გამოახტუ-
ნებს, სიმარდეს გამოიჩენს და ისევ ხალხის
გროვისკენ დაბრუნდება, ხალხს ამოეფარე-
ბა,—„რომ მდომოდა შუაზე გავსტყორცნი-
დიო,“ დაიტრაბახებს და შინისკენ გასწევს.

საქმე სეირათ გადაქცეულა, ბრძოლა—ჯი-
რითად, აზრების წინააღმდეგობა—პიროვანი
თავმოყვარეობის ასპარეზათ. ჩვენს დაცე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მულს საზოგადოებას, ჩვენს მიძინებულ ქვეყანას ეგლა აკლდა, რალა!

მაგრამ, თუ ეს ვაჟბატონები მწერლობას პიროვან საქმეთ სთვლიან, თუ ისინი ასე მჩატეთ და სუბუქათ ეპყრობიან პოლემიკას და მწერლურ მოვალეობას, ჩვენ იმათ მაგალითს ვერ მივსდევთ და არც თვითონ იმათ მივცემთ იმის ნებას, რომ ამისთანა ჩვეულებები ჩვენს მწერლობაში შემოიღონ. დღეის იქით ჩვენ როდილა დავზოგავთ იმ ვითომ-მწერალს, რომელიც ამ ჩვეულების შემოღებას მოინდომებს, და კედლიტილის მაგალითის მიხედვით, იგრძნობს თუ არა თავის სისუსტეს, თავს მოიმკვდანურებს და გაეგდება. აქაოდა, რალას მერჩიაო, რაც იყო—იყო, დღეის იქით მე შენთვის ხომ მკვდარი ვარო,

თანხმად ამისა, თუმც ჩვენ არ ვსარგებლობთ „ზნათობის“ უთვალავი შეცთომებით და უმზგავსოებით, ჩვენ მაინც საჭიროთ ვრაცხავთ ორიოდე სიტყვა ვთქვათ ერთ გარემოებაზე, რომელიც თუმც ამ სტრიქონების დამწერს

ეროვნული ბიბლიოთეკა

პიროვნათ ეხება, მაგრამ მაინც „მწერლურ მოვლენას“ შეადგენს და ლირსია, რომ იმას სამაგალითო მნიშვნელობა მიეცეს ჩვენს მწერლობაში.

I

ჯერ იმით დავიწყოთ, რომ გავიხსენოთ რას ვამბობდით ჩვენ იმ სტატიაში („ჩვენი მწერლობა“), რომლის პასუხათ დაწერილია დღეს ანტ. ფურცელაძის „საწყალი კუდაბზიკა!“ აი ჩვენი სიტყვები:

„ეს ახირებული კაცი (უფ. ფურცელაძე), რომელსაც ჩვენ, მარტო ზდილობის მიხედვით, მწერლის სახელს არ მოვაკლებთ—გამოდის სალიტერატურო ასპარეზზე და მკითხველებს გვაბეზღებს: „კრებულ-დროება“, ამბობს ის, მიმდგომია, უსინიდისოა, ამხანაგობით აქებს და საკუთარი თავმოყვარეობით, ხარბობით აძაგებს მწერლებსო; „კრებულ-დროებას“ არც ლიტერატურული, არც კეთილშობილი პატიოსნება და სინიდისი აქვსო, ის მკითხველ საზოგადოებას ატყუებსო და სხვ. და სხვ. და სხვ. ამასთანავე ის ამტკიცებს, ვითომ ჩვენს

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნაწერებში აზრი და გაგება არ მოიძიებოდეს და ჩვენ ყველანი ერთიანათ უნიჭოები და უსინიდისო „ცრუ-პენტელები“ ვიყოთ. გვაქვს ჩვენ ნიჭი, სჩანს ჩვენს ნაწერში აზრი და მიმართულება თუ არა, ეს უფ. ანტ. ფურცელაძის ჭკუის საქმე არ არის. მკითხველი, იმედია, არ დაგვემდურება და კიდეც დაგვიმადლებს, თუ ჩვენ ან. ფურცელაძის „მსჯელობას“ ყურადღებას არ მივაქცევთ. მისი აზრი იმოდნათ დასაფასებელი არ არის, რომ კაცმა მის დასარღვევლათ თავი შეიწუხოს, როცა ითოეულ მკითხველს ადვილათ შეუძლია ჩვენი ნაწერის აღება და ანტ. ფურცელაძის „მსჯელობასთან“ შედარება. ჩვენ იმოდნათ დარწმუნებული ვართ მკითხველის განაჩენის მიუდგომლობაზე და ანტ. ფურცელაძის „მსჯელობის“ სისუსტეზე, რომ ამ მხრით ხმის ამოღებასაც საჭიროთ არ ვთვლით.

„მაგრამ ლიტერატურული მსჯელობის მეტი ორი სხვა ისეთი ხერხი აქვს ანტ. ფურცელაძის პოლემიკას, რომელზედაც ჩვენ ხმის ამოუღებლობა არ შეგვიძლია. ეს ორი მხარე ორი ცილის წამებიდამ შესდგება: ერთი ვითომ ჩვენ უსინიდისოთ ვხმაროობდეთ ჩვენ ლიტერატურულ ბდგომარეობას და მკითხველს თვალს უხვევ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დეთ მიდგომით ან სიხარბით, და მეორე—ვითომ ჩვენ ცუდი კაცები ვიყოთ ჩვენ კერძო ცხოვრებაში. ამ უკანასკნელ საგანზე ლაპარაკი, რასაკვირველია, შეუძლებელია, ამიტომ რომ უსაფუძვლოთ, უსაბუთოთ გამოთქმულ აზრზე პასუხათ მარტო ის ითქმის: —არა, ჩვენ ძლიერ ატიოსანი კაცები ვართო, და აბა ამის თქმა ვის ეკადრება? მაგრამ რამდენათ დამჯდარათ და საფუძვლიანათ სჯის ამისთანა საქმეზე უფ. ანტ. ფურცელაძე, გვაჩვენებს ჩვენ პირველი ცილის-წამების განხილვა,—ჩვენი მიდგომის და ხარბობის თაობაზე. აა, ამ საგანს შვუდგებით ჩვენ, მხოლოდ იმისთვის, რომ ამ საქმის გარემოება მკითხველს თვალს წინ არა აქვს, და ჩვენი და ფურცელაძის გასამართლება იმას ჩვენის მხრით საბუთების წარუდგენელათ არ შეუძლია.“

დღეს უფ. ფურცელაძე ხელმეორეთ ბაასობს ჩვენს ჭკუაზე, ნიჭზე, ნაწერზე, გონებაზე, ხელმეორეთ ამტკიცებს ვითომც ჩვენ მწერლობაში უსინიდისოთ ვიქცეოდეთ, და თანორიოდე პირდაპირ დაბეზღებასაც ხმარობს, რომლითაც მკითხველს იმ აზრს უწვეთებს ყურში, ვითომ ჩვენ; და განსაკუთრებით მე

ეროვნული ბიბლიოთეკა

საძაგელი და უპატიოსნო კაცები ვიყოთ ჩვენს კერძო ცხოვრებაში.

რაც იმას დღეს ჩვენი მწერლობის და გონების შესახები დამტკიცებები მოჰყავს, ის უწინდელივით ისე სუსტი და უსაფუძვლოა, რომ ჩვენ იმის დასარღვეველათ სიტყვასაც რ ვიტყვით. ირონიის პირდაპირათ გაგებით, ერთი მწერლის შეხედულობის მეორის წინააღმდეგათ ხმარებით, აზრის გადასხვაფერებით და სხვა ამ გვარი უბედური ოინებით, მწერალი შორს ვერ წავა და მოწინააღმდეგეს ვნებას ვერ მოუტანს. მკითხველი გასჯის, როგორც უწინ ვთქვით, ხეირიანათ თუ უგნურათ ვსწერთ ჩვენ, და, გვგონია, „მნათობის“ გასვენება საკმაოთ გვიმხელს, რა ხასიათის იქნება ეს გასჯა.—რაც შეეხება ჩვენ მწერლურ პატიოსნებას, უფ. ფურცელაძეს დღეს ხმა ველარ ამოელება. ამაზე საკმაოთ ნალაპარაკევი იყო ჩვენს შარშანდელ სტატიაში, და ეხლა უფ. ფურცმლაძე ვერაფერი ცილის-წამებით ვერ დაამტკიცებს, ვითომ „დროებას“

ეროვნული ბიბლიოთეკა

„მელალუმე“ ექოს ან „კრებულს“ დ. ბაქრაძე ეძაგებინოს მარტო პიროვანი შეხედულობით, მიდგომით ან სიხარბით. თუმც ეხლა უფ. ფურცელაძე ამტკიცებს, რომ თუ „მელალუმე“ გ. წერეთელს არ მოსწონდა რათ დაბეჭდა „კრებულშიო“, თუმც ის დღეს ამბობს, ეითომ დ. ბაქრაძეზე ჩვენ შებრალებით ვსწერთ მარტო იმიტომ რომ იმას ეხლა ჩვენს მწერლობაზე უფროსული გაელენა აქვს, მაგრამ ეს მარტო საბრალო დამარცხების თავგამამართლებელი ლაპარაკია. იმანაც კარგათ იცის, რომ „მელალუმის“ დაბეჭდვის დროს „კრებულის“ შედგენა გ. წერეთელს კი არა, თვითონ „მელალუმის“ დამწერს ებარა, აგრეთვე როგორც მშვენიერათ იცის, რომ უფ. დ. ბაქრაძეს ჩვენს მწერლობაზე ერთნაირი გაელენა მიეცა ჩვენი სტატიის დაწერის და დაბეჭდვის სამი თვის შემდეგ. რამდენიც უნდა ილაპარაკოს ამისანაები უფ. ფურცელაძემ, ამგვარ მის წერას და სიტყვას მაზანდა დაკარგული აქვს. ბლაჯნის რაც უნდა, თუნდ ისიც თქვას

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რომ „საქართველოს მოამბე“-თვის“ ჩემს დღეში არ მიწინაალმდეგებიაო, „ცისკარს“ არ ამოვდგომიეარ და არ დავხმარებივარო, ჭაეჭავაძეზე არ დამიწერია, რომ იმის გრძნობა და წერა უგრძნობელი და შეფერილიაო,— ყველა ამისთანა მის თავის-გამართლებას თითოეული მკითხველი ღირსეულათ დააფასებს და უკუაგდებს. ეს იმას თვითონაც ესმის. ამისგამო ის თავის უმთავრეს ძალას და მოცადინეობას იმ ნაწილს ატანს და იმ მიზანს ანდომებს, რომლის ნაკლულევანება ჩვენ იმას უწინ შევნიშნეთ, როცა ვამბობდით, რომ პიროვან ჩვენს უპატიოსნობაზე მის უსაფუძვლო და უსაბუთო ნაწერს პასუხი არ მიეცემათქო. დღეს იმას მოუნდომებია „საფუძვლის“ და „საბუთების“ წარმოდგენა. ის ხასიათი და მსვლელობა, რომელიც ჩვენ მიეეცით ჩვენს პოლემიკას „მნათობთან“, მოითხოვს ჩვენგან, რომ დღეს ეს უკანასკნელი მხარეც გავსინჯოთ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

II

ჩვენთვის შეტის მეტათ ადვილია, ბევრი ჩვენი მოწინააღმდეგების მიბაძვით, მიუბრუნდეთ უფ. ფურცელაძეს და უთხრათ, რომ იმას უფლება არ ჰქონდა ჩვენს საკუთარს პიროვნობას შეხებოდა, ჩვენს კერძოობით მოქმედებას და ხასიათს გამოჰკიდებოდა და ჩვენი აზრის დარღვევის მაგვერ, ჩვენ შინაურულ ცხოვრებაზე გაემართა მუსაიფი. ამას ჩვენ დიახაც არ ვიქთ. ყოველი მწერალი, ყოველი საზოგადო საქმეებში და საზოგადობრივ ასპარეზზე გამოსული პირი, რომელიც საზოგადოების დახმარებას, გაწვრთნას, პატრონობას თუ დარიგებას სჩემობს, მთლათ ერთიანათ საზოგადოებას უნდა ეკუთვნოდეს. საზოგადოების თითოეულს წევრს უფლება აქვს იმას თითოეული მისი სიტყვის, ნაბიჯის და მოქმედების ანგარიში მოთხოვოს, მის კერძოობით და საზოგადობრივ ხასიათს და საქცელს დაუკვირდეს და კვალში ჩაუდგეს,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რომ მისი მიზანი იცოდეს, მისი სიტყვა სწამ
დეს და მისი რჩევის დანდობა ჰქონდეს. ვინც
კერძოობით ცხოვრებაში უპატიოსნო ან უ-
სინიდისო კაცია, ვინც წვრილმანებში ნიადაგ
ბაიყუშობს, ვისაც უბრალო საზოგადობრივ
ან მეგობრულ საქმეებში აზრი და გონიერე-
ბა, სინიდისი და თავგამომეტებულება არ უ-
ჩამს, ის, უეჭველია, სხვილ-სხვილ, ძმძიმე საბალ-
ხო საქმეშიაც უხეიროთ და საენებელათ მოი-
ქცევა. ამის გამო არც მე, არც არავის არ
ეთქმის, რომ ჩემი ნაწერი, ჩემი სიტყვა გასაა-
ჯეთ, მიიღეთ ან უკუაგდეთ, მაგრამ ჩემს
კერძოობით, შინაურ ხასიათს და ცხოვრებას
ნუ შეეხებითო. ამისი თქმა, ჩემი მხრით იყოს
გინდა სხვისი მხრით, უსაჯუძლობა კი არა,
აშკარა საზოგოადოების თვალის ახვევა იქნე-
ბა. ჩვენ ყველანი საზოგადოებას მთლათ
ერთიანათ, სულითა და ხორცით ვეკუთვნით,
და საზოგადოებას ნება აქვს თითოეული ჩვე-
ნი მოქმედების განხილვის, გასჯის და დაფა-
სების. მაშასადამე, უფ. ფურცელაძესაც, რო

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გორც ჩვენი ქართველი საზოგადოების წევრს, სრული უფლება ჰქონდა, და როგორც „მნათობის“ კრიტიკოსს ნამდვილი მოვალეობაც აწვა ამ მხარეს შეხებოდა, ამ მხრითაც გაესინჯა ჩვენი ხასიათი, და პასუხი მოეთხოვა ჩვენი ცხოვრების, მოქმედების ან საქციელის უმსგავსოებისა.

მაგრამ ამ გვარი უფლების ხმარებას ზოგიერთი მეტის-მეტათ მძიმე მოვალეობაც მოსდევს. ამ მხრით მწერლის მოვალეობა გამომძიებლობას ეთანხმება, და გამომძიებელი — ეს უფ. ფურცელაძეს კარგათ უნდა სცოდნოდა — სინდისიანათ უნდა სჯიდეს, იძევდეს თითოეულ გარემოებას და ბრალმდებას, თითოეულ მოქმედებას და მის მიზეზს. როცა გამომძიებელი მიმდგომი ან გაბრაზებულია, როცა ის უსინდისოთ ასხვაფერებს გამოძიების საბუთებს და ფაკტებს, როცა ის მარტო იმ სიტყვებს ისმენს, რომელიც მის პიროვან გრძნობას აკმაყოფილებს, სამსჯავრო, — ესე იგი მკითხველი საზოგადო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბა—მის გამოძიებას თავზე ახევს და მის დასკვნას და მთელ გამოძიებასაც უყურადღებოთ სტოვებს. —უფ. ფურცელაძეს ესეც უნდა სცოდნოდა, ეგონებთ. გამოძიებელს, აგრეთვე, იმასაც მოთხოვენ ხოლმე, რომ იმან თავისი გონება და მოაზრება იხმაროს იმ უთავბოლო და უაზრო ჭორების გაგონების დროს, რომელსაც ის ხანდისხან ყურს მოჰკრავს: იმან ყოველი გონაგონი სინიდისიანათ უნდა გასინჯოს და მარტო მაშინ მიიღოს სახელმძღვანელოთ, როცა ეგონება, რომ იმათ ცოტაოდენი საფუძველი მაინც აქვთ. იმ გამოძიებელს, რომელიც საქმეს შეადგენს ან მსჯელობას დააფუძნებს იმისთანა ჭორზე, რომ ამა და ამ კაცმა, მაგალითად, სიონის სობორო მოიპარა და ჟილეტის უბეში ჩაიდვაო, სამსჯავრო და საზოგადოება ბრიყვის სახელსაც არ დააჯერებს. მაშასადამე იმ პირს, რომელიც რომელიმე მწერლის ან საზოგადო ასპარეზზე მოქმედი პირის ხასიათს და ცხოვრებას ეხება და სჯის, უსათუოდ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სრული რწმუნება უნდა ჰქონდეს, რომ ეს მწერალი ან მოქმედი პირი მართლა საძაგელი ან მაენებელია, და ეს მისი რწმუნება ნამდვილ და მტკიცე მაგალითებზე ან საბუთებზე უნდა ჰქონდეს დაფუძნებული.—ამას ჩვენ მარტო უფ. ფურცელაძეზე კი არა, საზოგადოთ ჩვენს მწერლობაზე ელაპარაკობთ, როგორც ყველაფერს, რაც ამ სტატიაში გამოთქმულია. ჩვენი აზრით საჭიროა ეს ანაბანური ჭეშმარიტებები ერთხელ მაინც გამოითქვას, რომ ჩვენებურ ვითომ-მწერლებს გაცნობილი ჰქონდეს ხეირიანი მწერლობის და პოლემიკის კანონები, რომელსაც ისინი, როგორც ეტყობათ, სრულიადაც არ იცნობენ.

წინდახედული და მეტის-მეტათ საფუძვლიანი მოქმედება პიროვან შეტაკების და პოლემიკის დროს მით უფრო აუცილებლათ საჭიროა მწერლისთვის, რომ მისი უსაფუძვლოება და წინდაუხედველი ბრალის დადება ან ეჭვის შემოტანა მარტო თვითონ იმას და

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მის ჟურნალს ავნებს. მწერალს, მართალია, შეუძლია ხანდისხან (თუკი ის მტკიცეთ დაჯერებულია, რომ მკითხველ საზოგადოებას მასზე ნდობა და რწმუნება აქვს), თავისი სჯა ისე გამოთქვას, რომ მისი დამამტკიცებელი საბუთი ან მოაზრება არც კი ახსენოს და მოიყვანოს. მაგრამ ეს ისეთი ძნელი პასუხის გებაა, რომ ამის კისრობა მწერალმა გაუჭირებლათ არ უნდა აიღოს, და თუ აიღო, მტკიცეთ დაუჭვოთ დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ მომავალში ის პირი, რომელზედაც იმან დაუფუძვნებელი სჯა გამოთქვა, მართლა დამნაშავეთ ან მავნებელათ გამოვა საზოგადოების თვალში. უსამართლო, მიდგომითი ან მტრული სჯის და გაკიცხვის გულისთვის მკითხველმა საზოგადოებამ წარჩინებული და დიდი ნიჭისა და გავლენის პატრონი მწერლებიც შეიძულა, არა თუ უცნობი და უბრალო, უგავლენო პირები. მხილებითი მწერლობის ისტორია ბევრს ამისთანა მაგალითს წარმოგვიდგენს, და რაც არ ეპატივა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იმისთანა მწერლებს როგორც ვოლტერი, რუსო ან სანტ-ბევი, ის, უეჭველია, ჩვენისთანა მწერლებსაც არ მიეტევება.

ამას გარდა საზოგადო ასპარეზზე მოქმედი პირის ხასიათის დამფასებელი ნიადაგ ერთ გარემოებას უნდა იხსენებდეს. ზოგიერთ ა'პარეზს, ზოგიერთ მდგომარეობას და საჭიროებებს. ზოგიერთს ადგილობრივ ან დროებით გაწყობილებას ისეთი გავლენა აქვს იმ მოქმედ პირებზე, რომელნიც თავიანთი ქვეყნის და საზოგადოების მდგომარეობას არ იწონებენ და საზოგადო აზრის ან ბედის ერთიან შეცვლას სცდილობენ, რომ ამ პირების მოქმედებას ყველანი პირდაპირ და აშკარათ კი ვერ ხედვენ. ისინი იძულებული არიან იმოქმედონ სხვა ნაირათ, ვინემც სხვები მოქმედებენ; იძულებული არიან სხვა და სხვა მიზეზების გამო არ დაამატონ თითოეულს თავიანთს მოქმედებას: „ჩვენ ამას იმიტომ ვშვრებით, რომ აი ესა და ეს კეთილი და პატიოსანი მიზანი გვაქვს, ამა და ამ საქმეს ვამზადებთ, ამა და

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ამ ღონისძიებას, ამა და ამ შემთხვევისთვის ვეძებთ და ვამარაგებთო.“ ამის გამოცისობით ამისთანა მოქმედი პირის საქციელს, მოქმედებას და შრომას ძლიერ ხშირათ ბინდი ჰხურავს, მისი მოქმედების უმეტესი ნაწილი მარტო ერთი, ხშირათ შემაცთუნებელი მხრით მოჩანს.

ამ გარემოებით ხშირათ სარგებლობენ ამ გვარი პირების მოწინააღმდეგენი, რომელნიც ათასნაირი ცილისწამებით და პიროვანი მიზნით ხსნიან მათ გაუგებარ მოქმედებას, და ვინ იცის რამდენ სისაძაგლეს და უსინდისობას არ სწამებენ მათ ხასიათს და შრომას. მიგრამ ყოველი სინიდისიანი კაცი ვალდებულია, ამისთანა მოქმედ პირებზე სჯის გამოთქმის დროს, თავდაკავებით და მოთმენით გადადვას ადაწყვეტილი საბოლოო აზრის შედგენა იქამდი, როცა ამ პირების შრომას და მოქმედებას ბოლო მოელება. მარტო მაშინ გამოჩნდება ხოლმე, მეტ-ნაკლები სისრულით, მართლა თავის კერძო თავმოყვარეობას და პიროვან სარგებლობას ემსახურებოდა ამ გვარი პირი, თუ სხვა უფრო მაღალი და უფრო წმინდა მიზანი ჰქონდა. მარტო მაშინ შესაძლებელია აზრის შედგენა, ხეირიანი, გონიერი და პატიოსანი საშუალებები უხმარია იმას, რიგიანი გზით უელია, საკმაო შრომა და ღვაწლი დაუდვია თავის საქმისთვის, თუ არა. მაშა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

სადამე მარტო მაშინ მის ცხოვრებაზე, ბრალ-ზე და ხასიათნე სჯის გამოთქმას ცილის-წამების, უსაფუძლობის დაღი არ ესვება... ამით ჩვენ იმ.ს კი არ ვამტკიცებთ, ვითომ კაცი ამისთანა პირებს თავიდამვე თაყვანს ანუ პატივს უნდა სცემდეს და მათი წინააღმდეგი აზრის შედგენას ან გამოთქმას არ უნდა ბედავდეს თქო სრულიადაც არა, ამისთანა პირებს არც თაყვანისცემა სჭირიათ, არც პატივისცემა. მაგრამ სინიდისიანობა და პატიოსნება მოითხოვს ყოველ ხეირიან კაცისგან, რომ ის ამისთანა პირების ხასიათს და მოქმედებას არ აძაგებდეს და უსაფუძვლო იქვით ან ბრალისდადებით არ სერიდეს, სანამ საკმაოთ არ გამოაშკარავდება მათი მოქმედების მიზანი და მათი მიზნის მისაღწევი გზა და საშუალებები.

მკითხველი ვერ წარმოიდგენს, ამ კანონის დაგიწყებას რამდენი უმსგავსო და უსინიდისო შედეგი ჰქონია, რამდენი წარმოუდგენელი ცილისწამება და იქვი გამოთქმულა უპატიოსნესს და უმშვენიერეს მოქმედ პირებზე.

ამ გვარი წინდაუხედველობა და უსაფუძვლო, აჩქარებული აზრის შედგენა და გამო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თქმა არა თუ პატიოსანს საზოგადო საქმეს ავნებს, ის სიკეთილამდი სინიდისს უწუხებს და მოსვენებას არ აძლევს იმას, ვინც ამისთანა შეცოდება მოახდინა, თუ კი იმას ცოტაოდენი სინიდისი მაინც აქვს. და მე გამიგონია, ხშირათ, ამნაირ შეცთომაში ჩავარდნილ პირებიდამ, რომ „ნეტაკი შემეძლოს ჩემი საკუთარი სიცოცხლის შეწირვით იმ ჩემი შეცთომის გამოყიდვა და ამოხოცვაო, ნეტავი მომკვდარვიყო, და ის სიტყვა კი არ წამომცდენოდაო.“

III

ჩვენ საგანგებოთ მოვიყვანეთ ამისთანა სხვილ-სხვილი მაგალითები, ამიტომ რომ იმათ შეურყეველი და უეჭვო ხასიათი აქვთ. მაგრამ რაც სხვილ-სხვილ მაგალითში ცხადათ სჩანს, ის წვრილმანებშიაც ხდება ხოლმე. და სინიდისიან კაცს, ყველა ამგვარ შემთხვევებში მეტის-მეტი თავდაკავება და წინ-დახედულობა სჭირია, რომ არც თვითონ შეცდეს, არც სხვა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შეაცდინოს, და შემდეგ არც სხვისი საყვედურის არც თავისი საკუთარი სინიდისის მხილების მსხვერპლათ შეიქნეს. ამ მიზნით გონიერი კაცები ისე იქცევიან ხოლმე, რომ ამგვარ მოქმედ პირებზე, მწერლები იყონ გინდ პოლიტიკური მებრძოლენი, სჯისა და აზრის შედგენას და გამოთქმას საშემდეგოთ სტოვებენ, არც კარგს და არც ცუდს აზრს არ ადგენენ და ფიქრობენ ბოლოს მოუცადოთ, დასასრული ნათლათ დაგვანახებს ამ პირის სიკარგეს ან სიავესო.

მაგრამ ამისთანა გონიერი მსაჯულები, საუბედუროთ, იშვიათები არიან. იმათზე უფროს ხშირათ საზოგადოებაში უკუდო, უაზრო და უმიზნო პირები შეხვდება კაცს, როშელნიც ყველას და ყველაფერს საკუთარი დაბალლმიანებული უვიჭობის და წვრილმანი თავმოყვარეობის თვალით უყურებენ. ისინი ყველაფერში ერევიან, ყოველგან ცხვირს აკვეხებენ, ყველასგან მორიდებას, პატივისცემას და ნდობას თხოულობენ, მაგრამ არც არაფრის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გარიგება, არც არაფრის მოხერხება, არც არა-
ფრის გაგება კი არ შეუძლიათ. იმათ ჰგო-
ნიათ, რომ რაკი მე ჩემს თავს მეტის-მეტათ
პატიოსნათ ვსცნობ, ყველანი გულ-გაშლი-
ლათ და დანდობით უნდა მიმიღებდენო, ყვე-
ლას მე ხეირიან მოქმედათ უნდა მივაჩნდეო.
და რადგანც გონიერ და პატიოსან მოქმედ
პირს არც ეკადრება, არც გამოადგება „ბრწყი-
ნვალე სიტყვების“ ან „მდულარე ფრაზების“
რახა-რუხი, რადგანც ის თითქმის ყოველთვის
უმჯობესს თავის მოქმედებას უბრალო ან
უმნიშვნელო საქციელათ აჩენს, რადგანც ის
სიტყვით დასცინის იმას, რასაც საქმით შერე-
ბა, იმ იმედით რომ ვისაც სასმენლათ ყური
აქვს და სახილველათ—თვალი ის ამაებს ადვი-
ლათ დაინახავს და გაიგებსო,—უკუდო თავ-
მოყვარენი და უტვინო ვითომ-გმირები ბრაზ-
დებიან, განზე დგებიან და შორიდამ გაუგებ-
ლათ, დაუფიქრებლათ, წინდაუხედველათ ჯერ
ბუტბუტობენ, მერმე თანდათან უფრო და
უფრო მაღლა ლაპარაკობენ და ბოლოს ყვი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რიან კიდეც: ეს კაცი ჩვენ არაფერათ იმიტომ გვაგდებს, რომ თვითონ უხეირო და უსინდისოა. ისინი მართლაც რომ ვერ ახსნიან სხვანაირათ იმ გარემოებას, რომ მათ „შნოიან“, „მცხარე“ ლაპარაკს კაცმა საკმაო ნდობა არ მისცა, მათ გაშლილ მკერდს არ მიეკედლა, მათ გრძნობას არ ენდო, და თან სიტყვით არც კი უთხრა: თქვენში გულდამჯდარი, თავ-გამომეტებული, თავ-დამვიწყებელი შრომისა და საქმის უქონლობას ვიწუნებო. ვერ წარმოიდგენს კაცი, რამდენი ეჭვი და ცილისწამება იბადება მაშინ ამ ნაირი პირების თავში, რა უხეიროთ და უტვინოთ, ხსნიან ისინი თითოეულ სიტყვას, ნაბიჯსმოქმედებას იმ პირისას, რომელსაც ისინი ვერ მიეკედლენ ან ვერ დაეთანხმენ... მაშინ მისი ირონიით ან ხუჭრობით ნათქვამი სიტყვა, მისი გადაკრულათ გამოთქმული აზრი, მისი თავის-თავის გმობა ამ პირებს პირდაპირ ესმისთ. გაუგებლათ განაგონი ფრაზა იმათ ტვინში სხვაფერდება, იმას მათი საკუთარი ეჭვი ემა-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ტება, თან სხვისი ბუტბუტი, მერე ჭორი და საბოლოოთ გამოდის „ხმა“, ვითომ რასმეზე დაფუძვნებული, ვითომ რითიმე დამტკიცებული. წადით, მაშინ, და უყარეთ კაკალი!

წელან ჩვენ სხვილ-სხვილი მაგალითები მოვიყვანეთ. ჩვენ გარემოებაში, ჩვენს ქვეყანაში ამისთანა მაგალითები, რასაკვირველია, გამოუდეგარი და უმნიშვნელო არიან. მაგრამ ეხლა ორიოდე წვრილმან, უბრალო მაგალითებს მოვიყვანთ ისეთებს, რომელნიც ჩვენშიაც გასაგები უნდა იყვნენ.

ვთქვათ, მკითხველო, მოინდომე შენ რომელიმე წვრილმანი საქმის გამოწყება, ვთქვათ წიგნის მაღაზიის გახსნა, გაზეთის გამოცემა ან სხვა რამე ამ გვარი. ვთქვათ, ამ საქმის კარგათ წასაყვანათ გაიცან შენ ათიოდე პირი, რომელთაც ეს აზრი სახეირო დაწყებათ მიაჩნიათ და მისი ასრულებაში მოყვანა სურთ. დაიწყეთ საქმე ერთათ. საქმის წაყვანის დროს, უეჭველია, შეგემთხვევათ რომელიმე კერძოობით კითხვაში უთანხმობა, ბაასი, სჯა. ხომ?

ეროვნული ბიბლიოთეკა

უეჭველია, რომ თუ შენ და შენი ამხანაგები სინიდისიანი პირები ხართ, საქმე იმით დაბოლოვდება, რომ მოილაპარაკებთ, ყველანი თქვენ თქვენს აზრს გამოთქვამთ, თქვენ თქვენს საფუძველს მოიყვანთ, და მაშინ ის გადაწყვეტილება უნდა მიიღოთ, იმ გზას უნდა დაადგეთ, რომელიც თქვენი ამხანაგების უმრავლესობას უკეთესათ მიაჩნია. მაგრამ წარმოვიდგინოთ, რომ უმრავლესობამ საქმე ისე გადაწყვიტა, როგორც, ვთქვათ, შენ თქვი, და ორიოდე შენი ამხანაგი კი ამას არ დეთანხმა, არ გვინდაო, თქვეს, არაო. უეჭველია, რომ თუ მთელი საქმის დანგრევა და დაშლა არ გსურსთ, თქვენ, უმრავლესობა, იმ ორიოდე განს-გამდგარს ეტყვის: კარგი, რადგან არ გსურთ, მშვიდობით ბრძანდებოდეთ, რაც შემოგიტანიათ მიირთვით, რაც ღვაწლი დაგიდვიათ დააფასეთ, გავსწორდეთ და ღმერთმა გზა დაგილოცოსო! ასეა, ხომ? მაგრამ წარმოვიდგინოთ, კიდევ, რომ ეს ორიოდე პირი წაბძანდა და ქუჩა-ქუჩა თრევა და საყვედური

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დაიწყო, ეს საქმე ჩვენ დავიწყეთ, ჩვენ გავაკეთეთ და ეხლაკი იმ პირმა (ესე იგი შენ, მკითხველო, და არა თქვენი ამხანაგობის უმრავლესობამ) წაგვართვა, მოგვტაცა, მოგვპარაო! ამას ჯერ ერთი იტყვის, მერე ათი გაიმეორებს, ბოლოს ასი, და დაგერქვა შენ მტაცებელის სახელი.

ეს მიუთითებელი, ერთობ ბურულში გამოთქმული მაგალითია. მოვიყვან მეორეს, უფრო ნამდვილს, უფრო პიროვნულს. ერთხელ მე, ექვსიოდე ამხანაგების დახმარებით, ვბეჭდავდი ერთი ნეტის მეტათ გამოჩენილი მწერლის თხზულებას. ერთმა ჩემმა თანა-მშრომელმა დაიჯინა, რომ ამ ჩინებულ თხზულებაში ერთი თავი უნდა გადავაკეთოთო, ჩვენ თვითონ ხელახლათ დავწეროთო, რადგან ჩემი აზრითო ამ თხზულებაში გამოყვანილი ქალი სტირის, როცა ქმრის სიკვდილს ტყობილობს, და ხვირიან და გულმაგარს ქალს როდი უნდა ეტირაო. წარმოიდგინე მკითხველო, რა უნდა მეთქვა მე ამ ხეპრულ აზრ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ზე? რასაკვირველია მე ჯერ კერძოობით მთელი ერთი კვირის განმავლობაში უმტკიცებდი ამ ახირებულ კაცს, რომ იმ ქალის ხასიათი ჩინებულათ გაუგია და მშვენიერათ გამოუხატავს ავტორს, რომ ჩვენ მისი გასწორება და გადასხვაფერება არ შეგვიძლია. სხვა რომ არაფერი იყოს, მკითხველი საზოგადოება მასხარათ აგვიგდებს და სხვ. და სხვ. როცა ამითაც არა გამეწყო რა, უთხარი კარგი, სხვა ჩვენ თანამშრომლებს ეკითხოთ, თუ დათანხმდებიან იყოს ნება მათი მეთქი. მოვეგროვდით, იმან თავისი თქვა, მე — ჩემი. რასაკვირველია, რომ თითქმის ყველამ, ორს გარდა, ხარხარით უპასუხეს: — „რას მიედ-მოედებიო, ეს თხზულება ისე უნდა დაიბეჭდოს, როგორც ავტორს დაუწერიაო!“ მაგრამ ის ორი პირი ამ უმრავლესობის გადაწყვეტილებას როდი დაეთანხმა. ჩვენ იმათ, მეტი რალა ღონე გვქონდა, გზა დაულოცეთ, რადგანც იმათ გამოაცხადეს, რომ თუ არ გადაგვაკეთებიეთ ის თხზულება, თქვენთან ერთათ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

შრომა არ გვინდაო. მაგრამ წარმოიდგინე, ეხლა, მკითხველო, რომ იმ ორმა პირმა მაშინ ჩემზე ხმა დაყარეს, რომ იმ თხზულების ბეჭედა იმან იგდო ხელშიო, თუმც თვითონ ძლიერ კარგათ იცოდენ, რომ ხარჯის და გაჭირვების, წოწიალის და თვალის სინათლის დაკარგვის მეტს არც ხეირს, არც სარგებლობას, არც სახელს მე ის ბეჭდვა არა ფერს მაძლევდა.

ამისთანა წვრილმანი უსაფუძვლო სამდურავი და უკმაყოფილება ჩემს სიცოცხლეში იმდენი მრგებია რომ, მათი ჩამოთვლა რომ მოვინდომო, მთელ „კრებულს“ ავავსებდი. მაგრამ აქ მე ეს ჩემი პირადი ცხოვრებისგან მაგალითი მარტო იმიტომ მოვიყვანე, რომ მეჩვენებია, რომ მარტო ფანტაზიის დახმარებით კი არ დამიხატავს ის სურათი, რომელიც ამ სტატიაში ავწერე. ეხლა კი ამ მაგალითს თავი უნდა დავანებო, და როგორც წელან „სხვილ-სხვილი“ მაგალითების შედეგი მოვიყვანე, ისე აქ ამისთანა წვრილმან

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მაგალითებს ხანდისხან რა ბოლო აქეს ისიც უნდა ეთქვა.

ერთხელ ერთმა პიროვნათ საკმაოთ პატიოსანმა, თუმცა ერთობ თავმოყვარემ და უსაფუძვლო მწერალმა არ მოიწონა მეორე მწერლის აზრი. ეს მეორე მწერალი ემიგრანტებზე სწერდა, რომ იმათ მოქმედებას საკმაო გონიერების და დაუღალველი შრომის ხასიათი არა აქვსო, სასურველია, რომ ისინი უკეთეს გზას დაადგენ, ანა და მთლათ დაანებონ თავი საზოგადო საქმეებში გარევასაო. ეს აზრი არც ერთ პიროვნებას არ შეეხებოდა, ის მარტო საზოგადოთ სჯიდა. ამის პასუხათ პირველმა მწერალმა დაბეჭდა, რომ ვინც ამისთანა აზრს გამოთქვამს ემიგრანტებზე ის შპიონი და უსინიდისო კაციაო. ვინაოო, ჩვენ იმას კარგათ ვიცნობთო, ის მცარცველი და მტაცებელიაო, და სხვ. და სხვ. და სხვ. მაგრამ თუმც ის ამას იმ მიზნით ამბობდა, რომ მეორე მწერლის პიროვანი შეურაცხყოფით ემიგრანტები დაეცვა, თითქმის ყველა მისი

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ნაცნობები ისეთ ნაირათ გააჯავრა და აა-
ფოთა იმ გარემოებამ, რომ ეს მწერალი ძალი-
ან კარგათ გრძნობდა მისგან დიბეჭდილი ცი-
ლისწამებების უსაფუძვლობას და სიცრუეს
და მაინც ამ იარაღს ხმაროობდა, რომ ის ყვე-
ლამ მაატოვა და მოიძულა, ერთათ ერთი
კაცის მეტმა, რომელიც მისი აზრის იყო,
როცა ის გამოჩენილი მწერლის რომანის
გადაკეთებას აპირებდა.—ამ შემთხვევის შემ-
დეგ ოთხ თვეს არ გაუვლია. და ამ ახირე-
ბულმა მწერალმა ყველასგან მიტოვებულმა
და შეურაცხყოფილმა, ერთ უბედურ დილას
თავი მოიკლა... მისი მეგობარი კი, მართალია,
დღეს ცოცხალია, მაგრამ ვაი იმისთანა სი-
ცოცხლეს: ის დღეს „მოსკოვის უწყებებში“
დონოსებს სწერს, იქნება ამით მაინც თავი
შეაბრალებინოს და „თფილ ნავსაყუდარს“
თავი შეიფაროს. . .

ეროვნული ბიბლიოთეკა

IV

ეს გრძელი ამბავი ჩვენ იმისთვის მოვყევით, რომ გვეჩვენებია თუ რა ნაირი წინდახედულობა და საფუძვლიანობა აუცილებლათ საჭიროა ამ გვარ საქმეებში და სჯაში. სინიდისიანი მწერალი თავის დღეში არ უნდა დამდაბლდეს იქამდი, რომ თავის სჯაში, გაბრაზებულ გუნებაზე, უთავბოლო და უსაფუძვლო ჭორიკანაობას ხელი წაავლოს და გამოუკვლეველათ, განუხილველათ იარაღათ იხმაროს. მწერალს მოწინააღმდეგე პირის დასამარცხებლათ საკმაო იარაღი აქვს: ამ პირის აზრების განხილვა, საზოგადო საქმეებში მისი მოქმედების დაფასება, მისი უნიჭობის ან უგუნურობის გამოაშკარავება; გაჭირებას მეტი როდი რამე უნდა აიძულებდეს მწერალს თავის მოწინააღმდეგეს სულში ჩაძვრომას, მისი პიროვანი ცხოვრების და ხასიათის, მისი შინაური მოქმედების შეხებას,—თუმც იმას ამის უფლებაც აქვს. და როცა ეს საჭიროება

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იმას წინ უდგება, მაშინ იმას მეტის მეტი თავ-დაკავება წინდახედულება საფუძვლიანობა სჭირია, რომ მისი სჯა გაბრაზებულ თავმოყვარეობათ არავინ ახსნას, მისი აზრი პიროვანი ჯიბრის ამოყრათ არავინ იცნოს და ამით როგორც თვითონ ამ მწერლის, ისე საზოგადოთ მწერლობის და წერა-ბეჭდვის მნიშვნელობა და გავლენა არ შემცირდეს და არ დაიღუპოს.

თორემ როცა რომელიმე მწერალი, რამე უმნიშვნელო პიროვან გაბრაზების დროს, თავის მოწინააღმდეგეზე იმით იყრის ჯიბრს, რომ მკითხველი საზოგადოების წინ იმაზე ეტვი შემოაქვს, მის პატიოსნებას და ხასიათს, მის შინაურულ ცხოვრებას ეხება, და ამ მიზნით უაზრო ჭორებს ჰკრებს, თავისასაც ბევრს უმატებს, ტყუილსა და ვითომ-მართალს ერთათ რევს და როტავს, და ყველა მხრით, გამოუძიებლათ, განუკითხველათ, თავისი მოწინააღმდეგისთვის საენგელ ამბებს აგროვებს, იმის განუხალველათ თუ საიდამ, რა წყარო-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დამ, როგორი პირებიდიმ და მიმართულებიდამ გამოდის ეს ამბავი ან ჭორი, მაშინ ის—თუ სინიდისი მთლათ ერთიანათ არ დაკარგვია—მეტის მეტათ საზარელ და საშინელ პასუხისგებლობას კისრულობს და ცუდ მოამავალს იმზადებს... ამკარათ უსინიდისო ან გიჟობამდი გაცოფიანებული კაცის მეტი ამას არავინ იქს, ჩვენში იყოს, გინდ სხვაგან.

ეს ისეთი ჭეშმარიტებაა, რომ დამტკიცებასაც არ თხოულობს.

V

ამ შენიშვნების გამოთქმის შემდეგ, გადავიდეთ უფ. ფურცელაძეზე. ამ ვაჟბატონს შეუბოჭავს რაც კი რამ ცუდი გაუგონია სადმე ჩემზე, და დაუბეჭდავს ეს ყველაფერი გაუხილველათ, მოუფიქრველათ, თითქო მართლა დარწმუნებული იყოს ამ ცილის-წამების სინამდვილეში, თითქო ხეირიანათ გამოეკვლიოს მათი წყარო და ვითარება. მისი სიტყვათ მე და ჩემი მეგობრები ისეთი კაცები

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვართ, რომ ჩვენთან საქმის დაკვება შეუძლებელია ყოველი პატიოსანი კაცისთვისო. ამაში მე, ამბობს ფურცელაძე, ყველა პატიოსანი კაცი დამეთანხმაო. მე ჯერ ერთი პატიოსანი კაცი მინახავს ფურცელაძის თანამოაზრე ამ საგანზე—უფ. ბ. ღოლობერიძე, და თუ უფ. ფურცელაძეს სხვა ვინმე უნახავს, არ ვიცი. ის კი ბეჯითათ ვიცი, რომ ამაში უფ. ფურცელაძეს არ დეთანხმებია უფ. ანტ. ფურცელაძე, რომელიც სრული გულით თანხმა იყო ჩვენისთანა უპატიოსნო პირებთან ერთათ საქმე დაეჭირა და ერთათ ეშრომა „დროებაში“ და „კრებულში“, მაგრამ—როგორც ისტორია მოგვითხრობს, ამის უარი ანტ. ფურცელაძისთანა პატიოსან კაცს კი არა, ჩვენისთანა უპატიოსნო კაცებს გამოუცხადებია. ეკითხოს, აბა, „ქიტესას“ და ზოგიერთი „დროებისთვის“ დაწერილი სტატიების და ლექსების ავტორს, უფ. ფურცელაძეს, ვის ვინ დაუწუნია, ჩვენ—იმას, თუ ის—ჩვენ.

მაგრამ ეს უბრალო კინკლაობაა, ინუგეშოს,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

დღეს, „ქიტე'ასა“ და „მაცი ხვიტიას“ ავტორმა, რომ ჩვენ კი არ დაგვიწუნებია მისი ნაწერი, იმან ჩვენ უპატიოსნობა დაგვიწუნა და იმიტომ ჩამორჩა ის „კრებულ-დროებას“, როგორც უწინ „საქართველოს მოამბეს“ ჩამოაკლდა. ბევრათ უფრო შესანიშნავია სხვა, უფრო მომსხო ბრალის-დადებები, რომელიც აქა-იქ მოუხიკავს ჩემზე უფ. ფურცელაძეს. ეს ბრალის-დადება, მკითხველო, აი როგორი თვისების არის: ვითომ მე მტაცებელი და უსინიდისო კაცი ვიყო, მარტო ჩემი პიროვანი მიზნის მადეველი, ამ მიზნისთვის, ესე იგი ორიოდე მანეთის ხელში ჩაგდებისთვის სხვა და სხვა კასსების მცარცველი, მოღალატე და სხვ. რამოდენათ შეეძლო ამ საგანზე აზრის შედგენა უფ. ფურცელაძეს ეს იმან და იმისმა სინაფიცმა იცოდეს; მაგრამ დიდ მოაზრების ძალას ვერ იჩენს ის, როცა ამ ხეპრულ ცილის-წამებას იმეორებს. უფ. ფურცელაძეს დიდი გონება როდი სჭიროდა იმ მოაზრების პოვნისთვის, რომ ჩემისთანა

ეროვნული ბიბლიოთეკა

კაცი კი არა, ერთიანათ. ტვინგათხელებული სულდგმულიც არ იკადრებს ოცი მანეთისთვის სინიდისზე ხელის აღებას. და თუ კი უფ. ფურცელაძემ ამ კასაზე ლაპარაკი დაიწყო, იმას ალბათ მისი გარემოება ეცოდინება, და, მაშასადამე, დარწმუნებული იქნება, რომ ამ კასაში ოცდახუთ მანეთზე მეტი თავის დღეში ერთი კაპეიკიც არ ყოფილა. არც დიდი გონება დასჭირდებოდა უფ. ფურცელაძეს იმ სტატიის გასაგებათ, რომლიდამაც იმას ეს ცილისწამებები ამოუწერია: შიგვე პირდაპირ სწერია, რომ რაც ფული მე გამქონდა ეითომ, იმ ფულს მე მაშინვე კასსიერს ვაძლევდი. მაშ თუ ამ და ბევრ სხვა ამისთანა გარემოებებს იმისთვის თვალი ვერ აუხელია, ცხადათ სჩანს, რომ უფ. ფურცელაძეს ან სრულებით არაფრის გაგება არ შესძლებია და მართლა ბრმა ყოფილა, ანა და განზრახვით და საგანგებოთ მკითხველების შეცდენა სურვებია იმისთანა ამბების გარდაცემით, რომელიც იმას თვითონ ტყუილ ცილისწამებათ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

უცვნია. „ან ბრიყვი, ან ცრუ,“ ამ ორ სახელს ის ველარ წაუვა, და რომელიც სურდეს, ის მიითვისოს.

ნუ თუ, მართლა, ან დიდი გონება ან დიდი გამჭრიახობა ან საგანგებო დაკვირვება სჭირია კაცს და სჭიროდა ფურცელაძეს იმისთვის, რომ ჩვენი მოქმედების და ხასიათის ნამდვილი მხარე გაეცნო და დაენახა? ნუ თუ, მარტო წერილმან და პიროვან სარგებლობას რომ ვეძებდეთ, ჩვენს ქვეყანაში ჩვენ სხვა უფრო „სარგებლიანს,“ უფრო „მყუდრო“ და „პატივცემულ“ ასპარეზს ვერ ავირჩევდით, სადაც ქურდობა, რომ მოინდომოს კაცმა, ათი ათას თუმნობით შეიძლება და თავმოყვარეობის დაკმაყოფილება ათი-ათასჯერ უფრო ადვილათ და იაფათ დაჯდებაა? დიდი ბრიყვი და ჩერჩეტი უნდა იყოს ის ქურდი და მცარცველი, რომელიც გატყავებულ და გალატაკებულ მინდორში, გვენა მზისა და ქარიშხალის ქვეშ, უბრალო ბალახ-ბუალახს იპარავს ან იტაცებს, როცა იმას ადვი-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლათ შეეძლებოდა, სხვა უფრო უხვ წრეში უფრო უხვი „საშოერის“ შეძენა. ამ უხვი საშოერის მაგალითები, ღვთის მადლით, ჩვენში იშვიათი როდია, და თუ კაცი იმათ ვერ ხედავს ან ისე იმკვდანურებს თავს თითქო ვერ ხედავდეს, ცხადია, რომ ის ან პიროვან გაბრაზებას დაუბრმავებია, ან რამე სხვა მიზეზებს უსინიდისო მსაჯულათ გაუხდია. ორივე შემთხვევაში, ვიმეორებთ, იმას თავი [illegible]ეთილათ ვერ უსახელებია. როცა კაცი ამისთანა მდგომარეობაში დგება, ასე აშკარათ ბინძურ იარაღს ხმარობს, ის ამით თვითონ ამტკიცებს, რომ ერთობ სუსტათ და ცუდათ ყოფილა მისი საქმე, და ის, წყალ-წაღებული კაცის არ იყოს, სხვა დახსნის და შველის იმედ დაწმენდილი, ხავსსა და ნაფოტებს ხელს ავლებს, რაგინდ გასერილი და საზიზღარი იყოს ეს ხავსი და ეს ნაფოტი.

VI

ბ. მაგრამ ჩვენ დიდათ შეეცდებით, უ. ფურცელაძის ცილისწამება მარტო წუთიერ გაბ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რაზებას რომ მივაწეროთ. რაგინდ უსამზღ-
ვრო და სასტიკი იყოს ეს გაბრაზება, დროსა
და ფიქრს ყოველთვის შეეძლებოდა მისი
გონებაში ჩაგდება და სინანულის ან უარყო-
ფის დაბადება. აქ, ამ შემთხვევაში, ჩვენი აზ-
რით, საქმე უფრო ღრმათაა წახდენილი, იმას
უფრო ხანგრძლივი საფუძველი და მიზეზები
აქვს. ჩვენ ამ საგანზე ორიოდე სიტყვა უსა-
თუოთ უნდა ვთქვათ.

როცა ჩვენი თაობა ჩვენს მწერლობაში
გამოვიდა, როცა იმან ზოგიერთი ახალი მო-
თხოვნილება და მიზანი შემოიტანა ჩვენს
წერა-პეჭდვაში, როცა მისმა შრომამ ცოტა-
ოდნათ ჩქმეტა და ჯლიქვების კერა დაუწ-
ყო ჩვენს მიძინებულ საზოგადოებასა და გან-
საკუთრებით ჩვენს უხეირო ვითომ-ახალგაზ-
დობას, ზოგიერთმა პირებმა ყური გააცქვიტა
და ჩვენი გაჩუმება თუ არა, ალაგმა მაინც
მოინდომა. ზოგმა იმათგანმა თავისი თავი
პიროვნათ ჩვენი თაობისგან შეურაცხყოფი-
ლათ იცნო, ზოგი მეხსიერათ მიხედა, რომ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ჩვენი თაობა სულ სხვა მიზანს და სხვა გზას ადგა ვინემ იმათი, და ადრე თუ გვიან ჩვენს შორის სასიკვდილო ბრძოლა უნდა გამართულიყო; ზოგმა ჩვენი თაობის „ახირებული“ საქციელი და შრომა ვერ მოინელა,—მაგრამ ყველამ კი ჩუმი, ქვეშ-ქვეშა წინააღმდეგობა დაგვიწყო. ჯერ ჩვენმა მოწინააღმდეგებმა ვითომ ჩვენი პატრონობა, დარიგება, გაწვრთნა მოინდომეს, და ლამის კინალამ „მნათობის“ ბედი დამართეს „დროებას“ დაუბოლოებელი, ბრძნული, გაუგებარი და ლაყე სტატიების მოცემითა. მაგრამ ერთის მხრით „დროების“ რედაქციამ, მეორეს მხრით ახალი შემოსაელიანი ადგილების გახსნამ „დროებას,“ ღვთის მადლით, ეს განსაცდელი და ბედი ააცილეს. შემდგომ ამისა ამავე პირებმა, სხვების დახმარებითაც, ახალი წინააღმდეგობის სისტემა მიიღეს. მოიგვარაყეს თუ არა საყელო, გაიგუდენ, ბრძნული შეხედულება მიიღენ და ჩვენი უბედური საზოგადოების წინ ჩვენს მწერლობაზე ფხრების აწევით და შებ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რალების ლიმილით წაყრუება დაიწყეს, და თუ
როდესმე სიტყვას ამოიღებდენ, მარტო ამას
გვაკადრებდენ:— „ეჰ, ეს წერა-ბეჭდვა სულ
ბოვშობაია!“ თან კი ისე გააქნევდენ თავს,
თითქო თქმა უნდოდათ: „აი, წერა, ბრძნული
წერა როგორი უნდა, იმას ჩვენ გაჩვენებდით
დრო რომ გვქონდესო.“ უცადეთ ჩვენ ამ
„დროს“, მაგრამ ის დაწყეული არსაიდამ მოვი-
და, და ჩვენ აბა რა გაგვეწყობოდა, ჩვენ ჩვე-
ნი „ბავშური“ წერა უნდა გაგვეგრძელებია.
ამასობაში, რაკი „დახმარებით“ და წაყრუებით
ვერა გაარიგეს რა, ჩვენმა წინაალმდეგებმა
მესამე საშუალება იხმარეს: როცა საზოგადო-
ებაში იმათ თანდათან უფრო და უფრო ხში-
რათ ესმოდათ, რომ ჩვენს მწერლობაში
„მართალი“ და „გონიერი“ რამ გამოითქმოდა
ხანდისხან, იმათ ის აიხირეს, რომ აზ-
რი კი, მართალია, ხანდისხან სწორია, მაგ-
რამ ენა გროშმათ არ უვარგათო. მკითხვე-
ლი ვერ წარმოიდგენს, რამდენი თანამგრძნო-
ბელი, მკითხველი, დამჯერი და ყურის მგდე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ბლები გვაკლდებოდა ჩვენ, რამდენი მოთმინება და შრომა გვჭიროდა, რამდენი თვისა და წლის ღვაწლი და დაუღალველობა, იმის გულისთვის, რომ თითოეული ამ გვარი ხეპრული, ყრუთ გამოთქმული, ბრმათ გაგებული ვითომ-სჯა გამოითქმოდა ჩვენ ზე. ერთი ვარაყ-საყელოიანი რომა მისთანა სჯას გამოთქვამდა, მოიელიდა ის სჯა მთელ საზოგადოებას და შეურყეველ ჭეშმარიტებასავით დაფუძვნდებოდა: ისეთი გაელენა ჰქონდა იმ დროს ამ პირების სიტყვას და აზრს. მაგრამ, როგორც იქნა, ჩვენ მოვახერხეთ ამ მესამე სისტემის თავიდამ აცილებაც. ჩვენი წინააღმდეგების გმირული ხასიათი ისეთია, რომ თუ იმათ კაცმა წაუყრუა და გაუჩუმდა, შეგაჯდებიან კისერზე და ხედნას დაგიწყებენ, ბატონათ გაგიხდებიან. მაგრამ ერთი თუ შესძახე, ერთი „ციც, შე გლახა!“ თუ შეჰყვირე, მოიკაკვებიან, გაიბუსებიან და მკედრათ მიეგდებიან, სანამ რამე ახალს, უცნაურს ოინს არ მოიგონებენ და შორიდამ მხთალათ მახეს არ დაგიგებენ. ამის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მიხედვით ჩვენ იმათ ერთი სტატიით *) ჩვენს „ენაზე“ ლაპარაკი შევაწყვეტინეთ. და ეხლა, რაკი ამ ვაჟბატონებს ეს სამი სისტემა წაუხდათ, რაკი მათი წინააღმდეგობა ამ სამი მხრით იმათ უნამყოფოთ თავზე ჩამოეხიათ, მოუგონიათ მეოთხე, ძლიერ მძლავრი და ოსტატური სისტემა.

„მოუგონიათო“ რომ ვთქვით, შეცთომა მოგვივიდა. ეს მეოთხე სისტემა ის იეზუიტური სისტემაა, რომელიც ხელოვნურათ გამოხატა ბომარშემ, ამ ასი წლის წინეთ, თავის კომედიაში „სევილის დალაქი.“ ამ კომედიაში გამოყვანილი იეზუიტი, დონ-ბაზილ, იმ საქციელს ადგია, რომ ვისიც წინააღმდეგობა უნდა, ვის დამარცხებას ეძებს, იმაზე ერთ უშვერს, აზრში მოუსვლელ რასმე მოიგონებს და ვისმე ყურში ჩაუწვეთს, ხალხში ხმათ გააგდებს და მერმე შორიდამ სეირს უყურებს. იმან ჩინებულათ იცის, რომ მცი-

*) „დროება“ 1870, № 42 („ჩემ მკითხველს“)

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ოედი იჭვი, ერთი ნამცეცა შეწამება, ერთი-ოდენა ბრალისდადება, რაგინდ დაუჯერებელი და უცნაური იყოს, თაეისდღეში არ დაიკარგება, უკეალოთ არ გაჰქრება: ის თანდათან უფრო დიდდება და სხვილდება, ზეავისა არ იყოს, გზაზე ახალ-ახალ ფესვებს და შტოებს ისხამს და ცოტახანს შემდეგ მთელ საზოგადოებაში ერცელდება, ყველას ტვინში და გონებაში უჯდება და მაშინ იმას ვერ ამოგლეჯს და ვერ მოსპობს ვერც ერთი გმირის მძლავრი ხელები.—„ცილისწამეთ, ცილისწამეთო, ამბობს დონ-ბაზილ, რაგინდ უშვერი რამ მოიგონოთ ცოტას მაინც დაიჯერებენო!“—აი ამ საქციელს დაადგენ ჩვენი წინაალმდეგები, ეს საშუალება მიიღეს იმათ მეოთხე სისტემათ.

ამ გვარათ, როცა ვერც ჩვენი აზრების დარღვევით, ვერც ჩვენი საზოგადოებრივი მოქმედების შეურაცხყოფით, ვერც მწერლური ნიჭის ძალით, ვერც სამნაირი ოსტატური ოინით ვერ მოიგეს იმათ საზოგადოების გუ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ლი და თანაგრძნობა, და ჩვენი მწერლობა ვერ ჩაჩუმეს და ტალახში ვერ გათქირეს, ისინი ჩვენს შინაურ ცხოვრებას, პიროვნულ ხასიათს, კერძოობით მოქმედებას შეეხენ, და ვითომ ამ შეხებისთვის მოიგონეს, მოძებნეს და მოხიკეს ყოველნაირი ჭორები, რომელიც კი როდისმე ჩვენზე ან გაბრაზებულ თავ-მოყვარეობას, ან დაბრმავებულ ხარბობას, ან უმეცარ უნიჭობას მოუგონებია, და აერ-ცელებენ ეხლა საზოგადოებაში, გადასხვაფე-რებულათ, შეფერილათ, გაბერილათ და მო-მეტებულათ. და რაც ჩვენ უწინ ამაყურათ უყურადღებოთ მიგვიტოვებია, რასაც ჩვენის მხრით პასუხი კი არა, შებრალების ღიმილიც არ ღირსებია, რისიც პასუხის გაცემის ნება ჩვენთვის ჩვენი თავის პატივს არ მოუცია, ის ყველაფერი შეგროვებული, გადასხვაფერე-ბული და გაზვავებული გვხვდება ეხლა ჩვენს წინ, იმისგან გვიშენებენ ეხლა იმ ჩინეთურ კედელს, რომელიც ჩვენსა და საზოგადოებას შუა უნდა დადგეს, ამ ვაჟბატონების აზრით.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

როცა ამგვარ ჭორებს, ამგვარ ცილისწამებას უნიჭო, ან უტვინო პირები საკუთრივ ჩემზე გამოთქმაედენ, როცა ამისთანაებს ჩემზე კიდეც ბეჭდენ, მე ვიცინოდი და ვხარხარებდი, როგორც კაცი, რომელსაც აბრალებენ, რომ ის ცხრა დღის საავალზე წაეიდა, და ათასი თუმანი დახარჯა ორი შაურის მოსაპარავათო. მაშინ საქმე მარტო მე, პირად მე მეხებოდა, და მარტო ჩემზე იყო დამოკიდებული მივიღებდი მე იმას ყურადღებაში, ვიწყენდი, ამოვიღებდი ხმას, თუ არა. მაშინ ჩემმა სიამაყემ ამაებს ყურიც არ ათხოვა: პირათ მე ერთობ დარწმუნებული ვიყავი და ვარ მათ ბოლონდელ გამოცრუებაში და ჩემი სახელის უმანკოებაში. სხვას რაც უნდა ის ეთქვა, ბოლო ყველაფერს გასჯიდა და ყველას შესაფერ სახელს, ღირსეულ დაღს დაასმიდა. მაგრამ დღეს, ჩვენში, საქმე სულ სხვაფრივაა. დღეს ჩემ პიროვნობას რომ ეხებიან, პირად მე ვერაფერს მაკლებენ და ჩვენს მწერლობას კი დიდ ზიანს აძლევენ. ცილის-მწამებლებმა კარ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გათიციან, რომ მე ამაებზე გავიცინებ, ვიტყვი კიდეც — „შეხედეთ რაებს სწერენ ან ამბობენ ჩემზეთქო“, და ჩემს საქმეს დაუბრუნდები. მაგრამ ამასთანავე იმათ კარგათ ნაანგარიშევი აქვთ, რომ ჩვენს მწერლობას, ჩვენს „დროებას“ ამით გავლენა აკლდება, საზოგადოების ტვინში ეჭვი შედის და ამის გამოისობით იმ კითხვებში და საქმეებში, რომლებშიაც ჩვენს მწერლობას პირდაპირი ხმა და გავლენა უნდა ჰქონდეს, მწერლობის მნიშვნელობა მცირდება, მისი როლი პატარდება. აი ეს მიზანი აქვს ამ ცილისწამებებს. ეს განზრახვა უძევს იმ ბრალისდადებას, რომელსაც ჩემს წინააღმდეგ ხმაროობენ. ერთი სიტყვით ამ შემთხვევაში ჩემს სახელს და პიროვნობას ხმაროობენ იმ საშუალებათ და იარაღათ, რომლითაც ჩვენი მწერლობის დაცემა და ძირის გამოკაფვა უნდა დამზადდეს.

ამ მხრით, რასაკვირველია, ჩემი გაჩუმება და წაყრუება ჩვენი მწერლობისთვის სავნებელი იქნება, და როცა მწერლობაში გამოდის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ვინმე, რომელიც ამგვარ ცილისწამებას ნმა-
ოობს ჩვენს წინააღმდეგ, რაგინდ სასაცი-
ლო ან საზიზღარი იყოს მისი ნაწერი, რაგინდ
სათაკილო იყოს იმასთან ბაასში შებმა, ჩემი
მხრით აუცილებლათ საჭიროა მისი ნაწერის
ხელში აღება და გასინჯვა, მისი გაჩუმება და
დასჯა.

მაშ მიუბრუნდები, ისევ, უფ. ან. ფურცე-
ლაძეს.

VII

ეს ჩვენი ვითომ-მწერალი მწამებს, ვითომ
მე რაღაც საშინელი უპატიოსნო და უსინ-
დისო საქმეები ჩამედინოს ჩემს სიცოცხლეში.
ამასთანავე ის მითითებით მიწერს, ვითომ მე
კუდაბზიკაობით, მასთან ლაპარაკის დროს,
პისარევი და სხვ. შპიონათ გამომეყვანოს და
ჩემი თავი კი ისეთ დიდ-რამეთ, რომელსაც
ვითომ ლონდონშიაც უცდიდენ, პარიჟშიაც
უჯერებდენ და სხვ. და სხვ. ერთი სიტყვით

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მისი ლაპარაკით მე გამოვდივარ მარლა რა-ლაც ცრუ-პენტელათ, ბაქია კუდაბზიკათ და უკუდო მკვეხნელათ. ვიმოწმებ ყველა ახალ-გაზდებს, თითქმის ასიოდე კაცს, რომელთა-ნაც მე ძლიერ ხშირათ ამ საგნებზე მილაპა-რაკნია, მითქვამს როდესმე ვისმესთვის ამგვარი რამ თუ არა. და პირდაპირ, აქვე, დარ-წმუნებით ვამტკიცებ, რომ ვერცერთი იმათ-განი ვერ იტყვის—გითქვამსო, რაღა მაინცა და მაინც ანტ. ფურცელაძეს მივადექი ამის-თანა თვალ-და-ხელ-შუა ტყუილ სიტყვებით, და თუ მაინცა და მაინც სიცრუეს მოგო-ნება მინდოდა, ნუ თუ უფრო დასაჯერებე-ლი, უფრო ჭკვიანური რამ ვერ გამოვი-გონე?—

ეს ერთი. მაგრამ ამ გარემოებას მე ისე არ გაუშვებ, სანამ მკითხველს ამაც მაგალითით არ აუხსნი, რა ნაირათ შედგება ხოლმე, ზო-გიერთი უტვინოების ან უსინიდისო პირების დახმარებით, ძლიერ უბედური და ხეპრული

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ცილის-წამება, რომელსაც შემდეგში იქნება დაჯერებაც და რწმუნებაც მიეცეს.

წარმოიდგინე, მკითხველო, რომ ლიტერატურულ მუსაიფში მე, ვთქვათ, აი ეს აზრი გამოვთქვი: მე პისარევს იმიტომ არ ვაფასებ, რომ იმან, 1862, როცა რუსეთში ხეირიანი მოძრაობა და უკეთესი მომავლის იმედი იყო, იმის ქადაგება დაუწყო ახალგაზდობას, რომ „მე რა მენაღვლება ვლეხი-კაცი როგორ იცხოვრებს, როცა ჩემგან მტვერის მეტი არაფერი დარჩებაო“. წარმოიდგინე, კიდევ, რომ ამას მე დაუმატე: ამგვარი ქადაგებით იმან იმ მიმართულებას აენო, რომელსაც ჩვენი სიმპატია ეკუთვნის, იმ მიმართულებას არგო, რომელიც ყოველ პატიოსან კაცს საზიზღარათ უნდა მიაჩნდესო. ეს ხომ ლიტერატურული კრიტიკის აზრია, მეტი არაფერი? მაგრამ იმ პირებს შუა, რომელთანაც ეს ლაპარაკი მაქვს, დაესწრება ეინმე, უფ. ფურცელაძისთანა მხიზელ-ყურიანი, და სამი-ოთხი წლის შემდეგ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გხვდება აი ეს „ბრალის დადება:“ — შენ სთქვი პისარევი შპიონი იყოო.

წარმოვიდგინოთ კიდევ, რომ 1868-ში, როცა ჩვენში ჟულ-ფავრი და მისი ამხანაგები თითქმის ყველას გმირათ და გენიოსათ მიაჩნდა, შენ აი რა სთქვი: ჟულ-ფავრს ისეთი მიმართულება აქვს, რომ ის ახალ-მიმართულებას, ახალ-ცხოვრების მომხრეებს ხეირს არ დააყრის, ის დიდ ვნებას მოუტანს საფრანგეთსო; ჩემი აზრით აუცილებლათ საჭიროა, რომ მისი გავლენა მოისპოს, სანამ რესპუბლიკელი პარტია საფრანგეთის მმართველათ არ გახდება. ეს ხომ პოლიტიკური აზრის გამოთქმაა, მეტი არაფერი? ხომ დამტკიცდა ამ აზრის გონიერება დღეს? მაგრამ წარმოიდგინე, რომ იმ პირებს შუა, ვისთანაც შენ ეს აზრი გამოთქვი, ერთი ვინმე ფურცელაძე იყო, და „მნათობში“ ხუთი წლის შემდეგ იბეჭდება აი ეს ცილისწამება: — „შენ სთქვი, რომ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ფრანცუზებს ეურჩევდი ჟულ-ფაური და მისი ამხანაგები ჩამოარჩევეთო“! *)

წარმოვიდგინოთ, კიდევ, რომ სამზღვარს გარეთიდამ დაბრუნების დროს რამდენიმე ძველმა ნაცნობებმა გკითხა—იქაური გამოჩენილი პირების ამბავი გვითხარი, ვინ ნახე, ვინ რააო, და შენ აი რა უპასუხე: მე არავინ არ მინახავს. ერთმა ჩემმა ნაცნობმა (ამან და ამან) კი მითხრა ვისაც გინდა გაგაცნობო, მაგრამ მე არ მინდოდა იმათი გაცნობა: რაც მათში ჩემთვის გამოსადეგი იქნებოდა, იმას მე იმათ თხზულებიდამაც შეეიძენდი, და ჩემი თავი იმათთვის აბა რა საინტერესო ან სასარგებლო იქნებოდა: ჭკუას ხომ ვერ ვასწავლიდი

*) ეს უეჭველია თვითონ უფ. ფურცელაძის რჩევაა, და მარტო მისი უცოდინარობით აიხსნება. ამ რჩევას მე, ბატონ, როგორ მივცემდი ფრანცუზებს: ფურცელაძე ხომ არა ვარ, არ ვიცოდე რომ საფრანგეთში ჩამორჩობით დასჯა კანონით აღკრძალულია და იქაური საზოგადოებრივი აზრის და ზნეობის წინააღმდეგია?

ეროვნული ბიბლიოთეკა

იმათო!“ რაა, ამ სიტყვებში ან კუდაბზიკაობა, ან ტრაბახობა? მაგრამ წარმოიდგინე, რომ ამ სიტყვებს უფ. ფურცელაძემაც ყური მოჰკრა, და აი, დღეს როგორი ცილისწამება: გხვდება: შენ სთქვი რომ ლაბულეს კი უნდოდა ჩემი გაცნობა, მაგრამ მე არ ვიკადრეო და სხვ. *)

და სხვ. და სხვ. და სხვ. და სხვ:

აი, ჩემო მკითხველო, როგორ იბადება ცილისწამება, როგორ მზადდება ბრალმდება და როგორ სდგება ჩვენი მოწინაალმდეგების „მსჯელობა“! საზოგადოთ იმათ არაფრის გაგება არა აქვთ, და სჯა, აზრის შედგენა კი ყველაფერზე უნდათ. მოჰკრავენ რასმე ყურს, ვერ გაიგებენ, გადაასხვაფერებენ, წაუმატებ ენ

---

*) ალბათ ლაბულე მაშინ და ეხლაც უფ. ანტ. ფურცელაძის „ღმერთი“ ყოფილა. ჩემთვის კი ის 1865 შიაც ის იყო, რაც ეხლა მთელი ქვეყნისთვის (ფურცელაძეს გარდა) არის: უფერული, უპარტიო ბურჟუა, დღეს რესპუბლიკელი, ხვალ ბონაპარტისტი, ზეგ ორლეანელი და მუდამ კი უგზო-უკვლო.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თავიანთ ტვინიდამ მოგონებულ რასმე და გამოდიან ქადაგებით: „სკანდელმა აი რა სთქვა, მე მითხრა, ბატონო, ამა და ამ პირების იქ დასწრებითო!“ და ამის გამგონი (მეტი რა ღონე აქვს), ფიქრობს: დიდი ცრუ-პენტელა ყოფილა ეგ სკანდელი ვილაც არისო! და შედგა „საზოგადო აზრი“! წადი და ზდიე მერე შენ იმას კუდში.

რაც შეეხება სხვა პიროვან ცილისწამებას, ზოგზე მე ზემოთ ვილაპარაკე, და ვინც კითხვა იცის, ის ადვილათ დაინახავს რა გვარი იარაღისთვის მოუკიდია ხელი უფ. ფურცელაძეს, ვის ამოდგომია გვერდში და რა პარტიას გამოდგომია კუდში. თუმც მე დიახაც საქებრათ უნდა მიმაჩნდეს იმისთანა გაზეთის მხრით გინება, რომელსაც ან. ფურცელაძე ასახელებს, თუმც მე დიახაც უნდა ვამპარტავანობდე, რომ ნაგინები ვარ იმ პირების თანასწორათ, რომელთაც ვერაფერი ტალახი და ვერ-ფერი ფურცელაძე ვერ გათქვრს, მაგრამ, ჩვენი ქართული მწერლობის გულისთვის მე—ზე-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მოთ ნათქვამის გარდა, აი რას ეუპასუხებ უფ. ფურცელაძეს.

თუ იმას ერთი ოდნათ მაინც სჯერა ის, რაც თვითონ დაუწერია და დაუბეჭდია ჩემზე თავის სტატიაში, თუ იმას მართლა ჰგონია, რომ მე უპატიოსნო კი არა, ცოტაოდნათ ძაგების ღირსი ვარ, პიროვანი მხრით, თუ იმას მართლა ის აზრი აქვს გულში, რომ ჩემ საზოგადობრივ მოქმედებას პიროვანი მიზანი აქვს, გამობრძანდეს, განიხილოს მთელი ჩემი ცხოვრება, შეკრიბოს რაც უნდა ცნობები, ჭორები და ხმები და მითითებით, თითოეული ჩემი მოქმედების დასახელებით და აწერით დაუმტკიცოს საზოგადოებას ჩემი უსინდისობა ან უვარგისობა. თუ ბიჭია, თუ უმ' გავსი ცილისმწამებელი არ არის, გამოვიწვევთ რომ ამ გვარი საბუთიანი, საფუძვლიანი გამოძიებით და გამოკვლევით დაამტკიცოს თავისი უსაფუძვლო აზრი, ვითომ მე ძაგების ღირსი ვიყო. თუ იმას „მნათობი" აღარ აქვს, თუ იმას ცალკე წიგნათ ბეჭდვა არ შეუძლია,

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გაგვიხსნია იმისთვის „კრებულის“ ფურცლები. ჩვენ მის ნაწერს ამ საგანზე, რაგინდ უმსგავსო და სასტიკი ცილისწამებით და დაბრალებებით იყოს ის გავსებული, ხელ-უხლებლათ, შეუცველელათ, სრულათ დავბეჭდავთ. მოგბრძანდეს, აბა, და დაუმტკიცოს თავისი აზრი ჩვენს მკითხველებს, წარმოუდგინოს იმათ მისი დამამტკიცებელი ფაკტები, და ვნახოთ, მაშინ, რამოდნათ საფუძვლიანი, რამოდნათ სინიდისიანია მის მხრით ჩვენი ლანძღვა და გინება.

სიტყვას ვაძლევ, რომ არც ერთ მის ცილისწამებას მე უპასუხოთ არ დავსტოვებ, არც ერთ ფაკტზე არ ვიტყვი – ეს ჩემ შინაურ ცხოვრებას ეკუთვნის, არც ერთხე არ ვიხმარ მის წინააღმდეგ თანასწორ იარაღს, არც ერთი სიტყვით მის საკუთარ კერძოობით ცხოვრებას არ შეეხები, და არც არასოდეს არ ვაძაგებ იმას იმის გულისთვის, რომ ის კი ჩემ კერძო ცხოვრებას და პირად ხასიათს შეეხო. ამ პირობებით ნებას ვაძლევ

ეროვნული ბიბლიოთეკა

თხზულებებიდამ ამოგვიწერია, და იმ ადგილს გვითითებს სადაც დობროლიუბოვი თითქმის სიტყვა-სიტყვით ამავე აზრს გამოთქვამს. ლითად მადლობას უძღვნით უფ. ფურცელაძეს ამ გახსენებისა და გამტყუნებისთვის!— დიახ, მკითხველო, ეს აზრი, რომელიც ეხლა წერილი ასოებითაა დაბეჭდილი, გამოუთქვამს იმისთანა პატიოსანს, გონიერს, ნიჭიერს და თავგამომეტებულ მწერალს, როგორც დობროლიუბოვი, იმ პირის წინააღმდეგ, რომელიც თუმც თვითონ კვარტლათ იყო, მაგრამ **Современникъ**, ის მწერლებზე კი ბეჭდდა უპატიოსნები ირიანო. დიდი მადლობელი ვართ უფ. ფურცელაძის, რომ ამ ჩვენს სიტყვებს იმან დობროლიუბოვის მაგალითი და ავტორიტეტი მიანიჭა.

მაშ ნახვამდის, უფ. ფურცელაძე!

ნ. სკანდელი.